

Dato: 5. februar 2024
Til: Søfartsstyrelsen
Skrevet af: Nina Larsen Saarnak, nis@dn.dk, 31193238

Danmarks Naturfredningsforenings hørings svar til udkast til bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om Danmarks havplan

Generelle bemærkninger

Danmarks Naturfredningsforening (DN) takker for muligheden for at kommentere på forslag til ændringer af Danmarks Havplan.

DN må kritisere, at havplanens udgangspunkt grundlæggende er forkert. Havplanen skal udarbejdes på et økosystembaseret grundlag, og planen skal sikre en bæredygtig udvikling af udnyttelsen og anvendelsen af havet. Det forudsætter en vurdering af økosystemernes tilstand og bæreevne, i forhold til de muligheder for udnyttelse som planen giver. En sådan vurdering fremgår ikke, hverken i forbindelse med den første havplan eller denne ændring af planen. Derfor vides det fortsat ikke, om havplanen er bæredygtig, eller om den risikerer at føre til en forværring af miljøtilstanden i havet. Det bemærkes i den sammenhæng, at klimaforandringer jf. lovgrundlaget skal indgå i grundlaget for en økosystembaseret tilgang. Imidlertid ses klimaforandringernes betydning for bæreevnen ikke at være beskrevet eller vurderet. DN anbefaler, at økosystemernes bæreevne vurderes og, at størrelsen på de planlagte udviklingszoner for erhverv og andre anvendelser justeres, så der ikke planlægges i et omfang som overskrider bæreevnen.

Det er for eksempel et problem, at havplanen undlader at forholde sig til, om de planlagte udviklingszoner og øvrige aktiviteter fremmer opnåelse eller sikrer fastholdelse af GES - god miljøtilstand, i henhold til havstrategirammedirektivet og direktivets 11 deskriptorer. Og det vurderes ikke, hvordan de udlagte udviklingszoner til diverse erhverv kan påvirke de marine økosystemernes bæreevne, hverken for de enkelte erhverv for sig eller i kumulation med hinanden. Det er desuden i strid med den politiske aftale som ligger til grund for ændringen af havplanen, hvoraf det fremgår (pkt. 30, stk. 2), at havplanen skal "... bevare, beskytte eller forbedre havmiljøet og biodiversiteten". Det fremgår desuden af aftalen, at Havplanen er økosystembaseret ved, at den "Kobles tæt til havstrategien og udarbejdes således, at den er i overensstemmelse med havstrategiens miljømål og indsatsprogram og tager hensyn til Danmarks havstrategiforpligtelser under tilblivelse, opdatering og evt. fornyelse." DN anbefaler på den baggrund, at der gennemføres en vurdering af havplanen i forhold til havstrategiens 11 deskriptorer.

Et andet eksempel på manglende bæredygtighed er, at størrelsen på de udlagte udviklingszoner ikke ses at være relateret til et dokumenteret behov inden for planperioden. Der planlægges for stort set hele havet, og udnyttelseszonerne dækker langt større arealer, end der er dokumenteret et behov for. Det er hverken bæredygtigt eller økosystembaseret. DN peger på, at alle udviklingszoner bør justeres på baggrund af en dokumentation for behovet for areal til en given aktivitet inden for planperioden og i respekt for økosystemernes bæreevne. Dernæst peger DN på, at der bør gennemføres en bindende rækkefølgeplanlægning, som sikrer, at de bedst placerede områder udnyttes først, både af hensyn til natur- og miljø, og af hensyn til erhvervets interesser i en hurtigere og lettere realiseringsproces.

Et tredje eksempel på planens manglende bæredygtighed er, at flere natur- og miljøbeskyttede områder overlappes af udviklingszoner til råstofgravning og opstilling af vindmøller og andre VE-anlæg. Det er anvendelser, som ofte er i modstrid med beskyttelsesinteresserne. DN anbefaler, at alle udviklingszoner udtages af de natur- og miljøbeskyttede områder, hvis anvendelsen er uforenelig med opnåelse af god miljøtilstand, eller med beskyttelseshensynene i øvrigt. DN peger i den sammenhæng på, at det ikke er korrekt, at havplanen øger udstrækningen af beskyttede områder fra 19 %

til 32 % af det samlede havareal. Det skyldes, at der ikke er restriktioner på menneskelige aktiviteter med negativ miljøpåvirkning indenfor hovedparten af Natura 2000-områderne, hvorfor områderne netop ikke kan siges at være beskyttede.

Et fjerde eksempel på en manglende økosystembaseret tilgang er fiskeriet. Havplanen planlægger ikke for fiskeri, selvom fiskeriet er en af de største presfaktorer på havets økosystemer. Derfor er planlægning for fiskeriet helt centralt for overholdelse af lovkravene til havplanen om økosystembaseret tilgang og bæredygtig udvikling. Den manglende planlægning betyder, at der kan fiskes overalt, uanset metode og miljøpåvirkning, og overlap med udlagte udviklingszoner. Da valget af fiskerimetode har afgørende betydning for miljøpåvirkningen, anbefaler DN, at der planlægges for udviklingszoner til forskellige former for fiskeri, så fiskerierhvervet kan fortsætte en bæredygtig udvikling i respekt for havets økosystemer.

Et femte eksempel er, at havplanen ikke forholder sig til den kumulative miljøpåvirkning af de muligheder, der gives med ændringen af havplanen sammenholdt med havplanens eksisterende udviklingszoner. Dertil kommer, at planen heller ikke forholder sig til de kumulative konsekvenser af andre landes planlægning i Nordsøen og Østersøen. Det er ikke godt nok, da det bør være summen af de miljøpåvirkninger havplanen kan medføre og andre øvrige miljøpåvirkninger som vurderes, for at planen kan siges at være økosystembaseret og miljømæssigt bæredygtig.

Afslutningsvist finder DN det problematisk, at høringer og vedtagne ændringer af havplanen ikke annonceres på den statslige høringsportal. Denne portal har netop til formål at give offentligheden én digital indgang til lovforslag, udkast til bekendtgørelser mv. samt hørings svar, så der skabes mere åbenhed i lovgivningsprocessen. Kendskab om høringer og beslutninger vedrørende havplanen fås ved at abonnere på et nyhedsbrev om havplanen. DN anbefaler, at havplanen omfattes af samme regler om annoncering på høringsportalen, som gælder for andre ændringer af statslige love, bekendtgørelser m.v. Derved sikres offentligheden bedre mulighed for kendskab til og inddragelse i processen omkring udnyttelsen af havet.

Nedenfor uddybes ovenstående generelle bemærkninger og anbefalinger til ændring af havplanen og den medfølgende miljøvurdering. Alle anbefalinger er desuden samlet i oversigtform i bilag 1. Flere af DN's lokale afdelinger har indsendt bemærkninger til ændringerne af havplanen. Disse er resumeret sidst i hørings svaret. Se også foreningens hørings svar til den første høring om havplanen [her](#) - da flere problemstillinger fortsat er relevante for denne ændring af havplanen.

Indhold

Generelle bemærkninger	1
Økosystembaseret tilgang, bæredygtig udvikling og rækkefølgeplanlægning	3
Natur- og miljøbeskyttelsesområder	6
Fiskeri	8
Klappladser	9
Klimaforandringer	10
Vedvarende energi og energier	11
Vedvarende energi	14
Kabelkorridorer for vedvarende energi	16
CO ₂ -lagring	18
Konkrete transportinfrastrukturprojekter	19
Skaldyrsopdræt (tidligere muslinger)	21
Havbrug	23
Landvinding - Lynetteholm	24

Sejladskorridorer	25
Marinarkæologisk kulturarvsdeponering	26
Råstofindvinding	26
Kumulative effekter	28
Grænseoverskridende virkninger på miljøet	29
Resume af hørings svar fra DN's lokale afdelinger	31
Bilag 1: Overblik over DN's anbefalinger til ændring af havplanen	35

Økosystembaseret tilgang, bæredygtig udvikling og rækkefølgeplanlægning

Forslaget til ændringer af havplanen vil jf. miljøvurderingen medføre negative miljøpåvirkninger. Derfor undrer det DN, at det ikke fremgår, hvordan planen er tilpasset, så påvirkningerne kan undgås eller mindskes.

Miljøvurderingen som følger forslaget beskriver, at flere udviklingszoner placeres nær eller i Natura 2000-områder, eller forventes at påvirke det marine og kystnære dyreliv- og planteliv væsentligt. Det forventes at føre til blokering af træk- og migrationsruter for fugle og marine pattedyr på udpegningsgrundlaget. Det drejer sig for eksempel om visse udviklingsområder til vedvarende energianlæg, visse udpegninger til transportinfrastrukturprojekter, zoner til skaldyrsoodræt i fjordene, udviklingszone til havbrug og råstofindvindingsområder. Det fremgår også af miljøvurderingen, at der kan være kumulative miljømæssige påvirkninger, af særligt fugle, flagermus, marine pattedyr, havbund, naturbeskyttelsesområder, fiskeri og anvendelsen af arealer i general forstand. Endeligt fremgår det, at der er tale om en betydelig intensivering af udnyttelsen af det danske havområde, hvorfor det ikke kan udelukkes, at en fremtidig øget koncentreret udnyttelse af havområdet kan påvirke udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne.

Manglende økosystembaseret tilgang

DN peger på, at det er en essentiel og grundlæggende mangel, at heller ikke denne reviderede udgave af havplanen anvender en økosystembaseret tilgang. Forslaget er dermed i strid med *Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/89/EU om rammerne for maritim fysisk planlægning*, og med *Bekendtgørelse af lov om maritim fysisk planlægning*, som fastlægger, at havplanlægningen skal udarbejdes under anvendelse af en økosystembaseret tilgang¹.

Den ændrede havplan er desuden i strid med den politiske aftale som ligger til grund for ændringen, da det fremgår af aftaleteksten (pkt. 30, stk. 2), at havplanen skal "... bevare, beskytte eller forbedre havmiljøet og biodiversiteten". Det fremgår desuden af aftalen, at Havplanen er økosy-

¹ "Præambel 14: For at fremme en bæredygtig vækst af de maritime økonomier, en bæredygtig udvikling af havarealerne og bæredygtig udnyttelse af havressourcerne bør der i forbindelse med den maritime fysiske planlægning anvendes en økosystembaseret tilgang som omhandlet i artikel 1, stk. 3, i direktiv 2008/56/EF med henblik på at sikre, at det samlede pres fra alle aktiviteter holdes inden for niveauer, der er forenelige med opnåelsen af en god miljøtilstand, og at de marine økosystemers evne til at håndtere menneskeskabte forandringer ikke bringes i fare, samtidig med at der bidrages til en bæredygtig anvendelse af havets goder og ydelser af nuværende og kommende generationer. Endvidere bør der anvendes en økosystembaseret tilgang på en måde, som er tilpasset det specifikke økosystem og andre særlige kendetegn ved de forskellige havregioner, og som tager hensyn til det igangværende arbejde vedrørende de regionale havkonventioner, idet den bygger på eksisterende viden og erfaring. Denne tilgang vil også give mulighed for en forvaltning, der er let at tilpasse, og sikrer en forædling og videreudvikling i takt med, at mængden af erfaring og viden vokser, idet der ved gennemførelsen af denne tilgang tages hensyn til tilgængeligheden af data og oplysninger på havområdeniveau. Medlemsstaterne bør tage hensyn til forsigtighedsprincippet og princippet om forebyggende indsats, jf. artikel 191, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde." (kilde: Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/89/EU).

stembaseret ved, at den *"Kobles tæt til havstrategien og udarbejdes således, at den er i overensstemmelse med havstrategiens miljømål og indsatsprogram og tager hensyn til Danmarks havstrategiforpligtelser under tilblivelse, opdatering og evt. fornyelse."*

På den baggrund efterspørger DN analyser af, hvorvidt udlæggene i havplanen ligger inden for ikke blot de i 2019 fastsatte miljømål for de enkelte deskriptorer, men også hvordan de forholder sig til kravet om opnåelse af god miljøtilstand for hver enkelt deskriptor og underliggende kriterier, som beskrevet i GES-afgørelsen². Det indbefatter også de derigennem fastsatte tærskelværdier.

DN mener således, at den nuværende vurdering i forhold til havstrategirammedirektivets kriterier er utilstrækkelig. For eksempel bør omfanget af tab og forstyrrelse af havbunden vurderes i forhold til udlæg af VE-områder, råstofområder mv, samt i forhold til eksisterende belastninger fra for eksempel fiskeriet. Ligeledes medfører en række af udlæggene omfattende støjgener, som bør vurderes i forhold til relevante kriterier og tærskelværdier for undervandsstøj.

I miljøvurderingen beskrives det, at *"Økosystembaseret forvaltning handler om at se på sammenhænge – ikke blot økosystemet, men også mellem økosystem og menneske"*, samt at *"Økosystembaseret forvaltning har især fokus på kumulative påvirkninger"* og *"Menneskelige aktiviteter påvirker ofte økosystemer på en kompleks måde. Her er det vigtigt med viden om, hvilken effekt summen af påvirkninger har på et økosystem"*. Derfor er det bekymrende, at miljøvurderingen netop ikke forholder sig til økosystemernes bæreevne, og den menneskelige påvirkning af økosystemerne.

Jf. Havstrategirammedirektivet (MSFD) og direktivet for maritim fysisk planlægning (MSPD) er det et krav til havplanen, at planlægges således, at det samlede pres fra menneskelige aktiviteter holdes indenfor niveauer, som er forenelige med opnåelse af god miljøtilstand. Da flere af de væsentligste presfaktorer ikke behandles i havplanen, og da betydende menneskelige aktiviteter ikke er inkluderet i udkastet til havplan, kan kravet om økosystembaseret tilgang ikke anses for at være opfyldt. Klimaforandringer skal også indgå i grundlaget for en økosystembaseret tilgang. Men klimaforandringernes betydning ses ikke at være beskrevet eller vurderet.

For at havplanen kan siges at være økosystembaseret, peger DN derfor på, at der som minimum må foretages en beskrivelse, vurdering og tilpasning af planen med udgangspunkt i de store presfaktorer som fiskeri og samspil mellem land og hav - herunder næringsudslip fra landkilder, og de forventede klimaforandringer.

Bæredygtighed og bindende rækkefølgeplanlægning

Det fremgår af direktiv 2014/89/EU, at det vigtigste formål med maritim fysisk planlægning blandt andet er at fremme en bæredygtig udvikling³. DN peger på, at en bæredygtig havplan som minimum bør relatere den arealmæssige udbredelse af udviklingszonerne til et dokumenteret behov herfor - inden for den fastlagte planperiode, justeret i forhold til de forventede miljøkonsekvenser, økosystemernes bæreevne, miljømål og beslutningen i den politiske aftale om, at havplanen skal bevare, beskytte eller forbedre havmiljøet og biodiversiteten. Det ses ikke at være tilfældet.

Det fremgår også af *Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/89/EU* og af den gældende *Bekendtgørelse af lov om Maritim Fysisk Planlægning* (§3 stk. 1 nr. 4) og § 7), at havplanen skal fastlægge en tidsmæssig fordeling af aktiviteterne. DN peger på, at en tidsmæssig fordeling af aktiviteterne er vigtig, for at sikre en bæredygtig plan som afvejer behovet for arealer til diverse formål

² Kommissionens afgørelse 2017/848 af 17. maj 2017 om fastlæggelse af kriterier og metodiske standarder for god miljøtilstand i havområder samt specifikationer og standardmetoder for overvågning og vurdering og om ophævelse af afgørelse 2010/477/EU, kaldet GES-afgørelsen.

³ *"Præambel 19: Hovedformålet med maritim fysisk planlægning er at fremme bæredygtig udvikling og at identificere udnyttelsen af det maritime rum til forskellige havanvendelser samt at håndtere rumlige anvendelser og konflikter i havområder. Maritim fysisk planlægning har også til formål at identificere og tilskynde til multi-purpose anvendelser i overensstemmelse med de relevante nationale politikker og lovgivning. For at nå dette formål skal medlemsstaterne i det mindste sikre, at planlægningsprocessen eller -processerne resulterer i en omfattende planlægning, der identificerer de forskellige anvendelser af det maritime rum og tager hensyn til langsigtede ændringer som følge af klimaændringer."* (kilde: Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/89/EU).

med de miljømæssige konsekvenser heraf. Ingen af de foreslåede ændringer af havplanen ses imidlertid relateret til en tidsmæssig fordeling af aktiviteterne, til behovene herfor og til de reelle miljømæssige konsekvenser af en realisering af planens muligheder.

Det er særlig udtalt for de enorme udpegninger af udviklingszoner til VE-anlæg, herunder vindmøller. DN bakker op om den grønne omstilling og ønsker, at udbygningen af VE sker hurtigt og i nødvendigt omfang. Det er dog ikke udtryk for bæredygtig planlægning, at 30 % af havarealet udlægges allerede i første planperiode. Det omfatter jf. miljøvurderingen et areal der er 6 gange større end behovet, da det fremgår, at *"Regeringens ambition om 70% reduktion af CO₂-udslippet i 2030 og herunder en etablering af 12,4 GW havmøllekapacitet kan rummes inden for ca. 4000 km²."* Til sammenligning udlægges der med denne ændring af havplanen 24.207 km² til VE-anlæg. Det hidtidigt udlagte areal omfatter 15% af havarealet. Det må forventes i høj grad at opfylde det behov, der kan være inden for havplanens 10-årige planhorisont.

Såfremt der ikke tænkes gennemført en behovsanalyse med konsekvensrettelser af arealudlæggets størrelse til følge, foreslår DN, at der i stedet gennemføres en bindende rækkefølgeplanlægning for arealerne.

Rækkefølgeplanlægningen skal – som det kendes fra andre typer fysisk planlægning, angive i hvilken rækkefølge de forskellige arealer inden for de forskellige udviklingszoner kan tages i brug. Formålet er at sikre, at de bedst placerede arealer tages i brug først, mens de mindre velplacerede arealer afventer til behovet opstår. For såvel erhvervet, som for natur og miljø, er det af stor betydning, at de bedst placerede områder med færrest natur- og miljøinteresser inddrages først. Det må alt andet lige føre til en hurtigere og billigere proces for erhvervene, færre konflikter med andre arealinteresser, færre krav til miljøvurderinger og bedre opnåelse af miljømål m.v. En rækkefølgeplanlægning vil desuden i højere grad end nu, medvirke til at nærme sig princippet om en økosystembaserede og bæredygtig tilgang.

Konklusion

DN anerkender, at det overordnede niveau som havplanen rent planlægningsmæssigt befinder sig på, gør vurderingen af kumulative miljøpåvirkninger vanskelig. Men det fremgår også af miljøvurderingen, at netop de kumulative vurderinger må stå i centrum for vurderingen af forslagets miljøpåvirkninger. Og DN peger på, at når data på den måde viser, at der må forventes negative miljøkonsekvenser, og lovgrundlaget samtidigt kræver en økosystembaseret tilgang og en bæredygtig udvikling for miljø, såvel som erhvervene, så er det nødvendigt at justere i udkastet til bekendtgørelse om ændring af havplanen.

Det virker til, at myndighederne i høj grad henskyder beslutningen om hvorvidt projekter realistisk set kan realiseres inden for de udpegede udviklingszoner, til senere udvikling af eventuelle konkrete projekter. Men havplanen har netop til formål at sikre, at arealudpegninger til diverse aktiviteter både tilgodeser miljøet og erhvervenes behov for en bæredygtig udvikling. Træffes der ikke på dette overordnede planniveau beslutninger om behov for justering af arealudpegninger i havplanen – når miljøkonsekvenser viser at konkrete projekter kun vanskeligt vil kunne realiseres i udpegede udviklingszoner, risikere det senere at koste både erhvervene og miljøet dyrt, når fejlslagne investeringer i udviklingen af konkrete projekter i sidste ende måske ikke kan realiseres alligevel. Det betyder desuden, at havplanen i sig selv bliver overflødig, hvis ikke instrumentet anvendes til reel og meningsfyldt planlægning.

DN anbefaler:

- at havplanen baseres på en økosystembaseret tilgang, som indbefatter at miljøkonsekvenserne af havplanens udlæg af udviklingszoner sammen med påvirkningen fra øvrige store presfaktorer som fiskeri og næringsudslip fra landkilder, og påvirkningen fra klimaforandringerne og kumulative effekter, holdes inden for økosystemernes bæreevne
- at det samlede pres fra menneskelige aktiviteter holdes indenfor niveauer, som er forenelige med opnåelse af god miljøtilstand, som krævet i såvel EU-direktiv som i Dansk lov og i den politiske aftale som ligger til grund for denne ændring af havplanen

- at havplanen lever op til formålet om at være bæredygtig, ved at der som grundlag for udpegning af udviklingszoner udarbejdes en analyse som dokumenterer behovet herfor inden for planens tidshorisont
- at havplanen justeres så det sikres, at størrelsen på udviklingszonerne og anden menneskelig anvendelse ikke overstiger behovet inden for planperioden, og samtidigt opfylder den politiske aftale om at havplanen skal bevare, beskytter eller forbedre havmiljøet og biodiversiteten
- at der gennemføres en bindende rækkefølgeplanlægning for udnyttelsen af udviklingszonerne som sikrer, at de bedst placerede arealer med færres miljøkonsekvenser tages først i brug, for både at tilgodese miljøet og erhvervenes interesser
- at miljøkonsekvenserne af alle udlæg vurderes i forhold til opnåelse af god miljøtilstand under havstrategidirektivet for hvert enkelt deskriptor- og kriterie inkl. fastsatte tærskelværdier

Natur- og miljøbeskyttelsesområder

Flere af havplanens naturbeskyttelseszoner, herunder både Natura 2000-områder og havstrategiområder, overlappes af udviklingsområder til råstofindvinding, vedvarende energi, kabelkorridorer, sejladskorridorer mv. Det er aktiviteter som ikke er forenelige med naturbeskyttelsen.

Jf. den politiske aftale som danner rammen om ændring af havplanen, har Danmark med implementeringen af havplanen udpeget næsten 32 % af det danske havareal som beskyttet natur. DN peger imidlertid på, at der fra dette areal må fratrækkes alle arealer som er udlagt til udviklingszoner til formål, som ikke er forenelige med beskyttelsen. Udregninger fra Tænketanken Hav viser, at dette areal udgør ca. 15 % af de beskyttede områder, når man ser bort fra sejladskorridorer. Dertil kommer arealer med omfattende fiskeri med bundslæbende redskaber, som heller ikke er foreneligt med beskyttelsen. Det betyder, at områderne ikke er tilstrækkeligt beskyttede.

DN peger overordnet på, at udviklingszoner til de nævnte formål bør reduceres, så de ikke overlapper med natur- og miljøbeskyttede områder. I 2023 vurderede Biodiversitetsrådet, at kun 1,9 % af de beskyttede områder kan vurderes egentlig at være beskyttede. Der er således behov for en væsentlig indsats, før Danmark opnår et sammenhængende netværk af velbeskyttede områder⁴.

Bæredygtig planlægning forudsætter tilpasning af behov og afvejning af interesser

Da havplanen ikke relaterer størrelsen på de meget store udviklingszoner til det reelle behov herfor, udlægges forventeligt langt mere af havarealet til erhvervsformål, end der er behov for. Flere af erhvervsformålene er uforenelige med de hensyn, der skal varetages i natur- og miljøbeskyttelsesområderne. Det virker ikke til at være en økosystembaseret tilgang. Og det medfører ikke blot en planlægning som kan blive vanskelig at realisere for erhvervene. Det gør det også svært senere at udpege de bedst egnede natur- og miljøbeskyttelsesområder i forhold til regeringens beslutning om, at der i 2030 skal være udpeget 10% strengt beskyttet hav. Derfor peger DN på, at alle udviklingsområder bør revurderes i henhold til det reelle behov for udlæg af arealer til formålet inden for planperioden. Se også afsnittet *Økosystembaseret tilgang, bæredygtighed og rækkefølgeplanlægning*.

N97 – syd for Bornholm

Natura 2000-området N97 overlappes af adskillige udviklingszoner til råstofindvinding. De to formål er helt uforenelige, og hensynet til naturen vejer tungest i den sammenhæng jf. lov- og direktivkravene. Derfor bør udviklingszoner til råstofgravning justeres, så de ikke overlapper med N97.

N36 – Vest for Vadehavet

Generelt finder DN det positivt, at område N36 udvides til også at inkludere Østlige Tyskebugt, så der sker en beskyttelse af de bestande af blandt andet rød- og sortstrubet lom og sortand, som anvender området. Det er imidlertid kritisabelt, at udlægget overlappes af udlæg til VE (Ev34 og Ev8). Det sker på trods af, at miljøvurderingen og Natura 2000-konsekvensvurderingen konkluderer, at

⁴ <https://www.biodiversitetsraadet.dk/pdf/2023/12/Aarsrapport-Biodiversitetsraadet-2023.pdf>

det kan medføre en skade på områdernes udpegningsgrundlag, da netop de beskyttede fuglearter er yderst følsomme overfor forstyrrelse fra VE-anlæg.

Ligeledes er det kritisabelt, at udviklingszoner til råstofindvinding ikke er fjernet fra området. DN vurderer, at råstofindvinding vil medføre en ophvirvling af havbundsmateriale, og en forstyrrelse af havbunden. Sortand, som er på udpegningsgrundlaget i området, søger føde på havbunden, hvorfor råstofindvinding kan risikere at ødelægge områdets funktion til fødesøgning.

Derfor bør udviklingszoner til VE (Ev34 og Ev8), og råstofområder (R95 og R33) justeres, så de ikke overlapper med N36. DN peger på, at overlappet med Ev34 miljøvurderes, mens overlappet med Ev8 ikke miljøvurderes. DN antager, at der er tale om en fejl og efterspørger en miljøvurdering af konsekvenserne ved overlappet. DN peger generelt på, at alle VE-områder bør reduceres ifald de overlapper med natur- og miljøbeskyttelsesområder.

N170 – I Øresund og nord herfor

N170 reduceres med 500 meter fra kysten i hele sin udtrækning. Det undrer DN, da området blev besluttet udlagt i 2018, og fortsat fremgår uden reducere i den politiske aftale om havplanen.

DN savner en faglig begrundelse for reduktionen. Som DN forstår det, er formålet med reduktionen, at sikre mulighed for kystnære aktiviteter som potentielt ikke kan få tilladelse på baggrund af en sameksistens vurdering.

I 'Aftale om havplanen' fremgår det af afsnit 37, "... at aktiviteter i almindeligt beskyttede havstrategiområder kan finde sted, såfremt det efter en konkret vurdering kan ske uden at skade områdets integritet". Denne model svarer til beskyttelsen i Natura 2000-områderne. Langs store dele af den danske kyst er der udlagt Natura 2000-områder. Her skal der ligeledes laves konkrete vurderinger for at vurdere, om havneaktiviteter, badebroer mv. kan opføres. DN mener derfor ikke, at der på ovenstående grundlag er belæg for at reducere N170 med 500 meter langs hele kysten - i lige netop dette almindeligt beskyttede havstrategiområde. På den baggrund foreslår DN, at områdets oprindelige udbredelse fastholdes.

DN peger desuden på, at der mangler en miljøvurdering af forslaget om at reducere N170.

Nye strengt beskyttede havstrategiområder

Jævnfør politisk aftale om havplanen fra juni 2023 fremgår det, at der i 2028 skal være yderligere 2 % strengt beskyttede områder. I 2030 udlægges endnu 2 %, så Danmark i 2030 når målet i EU's biodiversitetsstrategi om 10 % strengt beskyttede havområder.

For at sikre en god proces, bør der allerede i forbindelse med genbesøget af havplanen inden juli 2024 laves en plan for, hvordan disse kommende strengt beskyttede områder identificeres. Der bør afsættes midler til en videnskabeligt funderet identifikation af egnede områder, hvor der er relevante naturværdier, så det danske netværk af beskyttede områder dækker bredden af den marine biodiversitet. En god planlagt proces vil sikre, at der kan iværksætte beskyttelse - herunder fiskeriregulering, inden de aftalte deadlines. Det vil samtidig give fiskerierhvervet bedre mulighed for at planlægge deres fremtidige fiskeri.

DN anbefaler:

- at udviklingszoner for VE, råstof, olie & gas, akvakultur og muslingebrug som overlapper med Natur- og miljøbeskyttede områder reduceres, så overlap undgås, herunder:
  - at råstofområderne reduceres så de ikke overlapper med N97
  - at udvidelsen af N36 fastholdes, og at beskyttelsen omfatter regulering af fremtidige og eksisterende skadelige aktiviteter som VE-anlæg og råstofgravning
  - at havstrategiområder friholdes fra nye udlæg til sejladskorridorer, således at S144 flyttes, så der ikke er overlap med N138 og N125
  - at område N170 ikke reduceres, og i modsat fald at ændringen miljøvurderes - særligt i forhold til påvirkningen af Øresund

- at der for hver af havplanens forskellige typer udviklingszoner fastlægges en minimumsbufferzone omkring havstrategiområderne, som sikrer en rimelig afstand mellem de mulige aktiviteter i udviklingszonerne og havstrategiområderne
- at der i udpegningen af havplanens udviklingszoner tages hensyn til og gives plads til de kommende udpegninger af natur- og miljøbeskyttelsesområder til streng beskyttelse, som skal være gennemført senest i 2028 og 2030, og at der afsættes midler til identifikationen af disse områder

Fiskeri

Fiskeriet er i kraft af sin økonomiske betydning og potentielt negative miljømæssige påvirkning en af de væsentligste og samtidigt mest relevante aktiviteter og anvendelser for havplanen at forholde sig til. Det Internationale Havundersøgelser Råd (ICES) vurderer, at fiskeriet er et af de største presfaktorer på økosystemet. Derfor må fiskeriet anses for central for den del af lovkravene til havplanen som handler om, at planlægningen og forvaltningstilgangen i havet skal være økosystembaseret, og dermed også overholde intentionen med EU's havplandirektiv.

Fiskeri Kommissionen fremhæver i sin rapport⁵, at: *"Kommissionen lægger til grund, at man i fiskeriforvaltningen skal tage højde for økosystemets helhed og herigennem opretholde økosystemerne i en sund, produktiv og robust tilstand og inden for disse rammer muliggøre en vedvarende udnyttelse af havets goder og ydelser. Der er i dag ikke en reel økosystembaseret tilgang til hverken havplanlægning eller fiskeriforvaltning."*

Da havplanen ikke udlægger områder til fiskeri, og fiskeri derfor kan foregå overalt, hvor fiskeriet ikke er underlagt områdespecifikke restriktioner, er havplanen ikke økosystembaseret eller bæredygtig, hvorfor den er i strid med EU-direktivet om maritim fysisk planlægning og med Bekendtgørelse om lov om Maritim fysisk planlægning (§5 stk. 2 nr. 4).

For at leve op til loven, skal havplanen planlægge for fiskeriet og inkludere fiskeri som en udviklingszone (se bl.a. punkt om sameksistens mellem erhverv). Derudover skal planen sikre en økosystembaseret tilgang og en miljømæssig og økonomisk bæredygtig udvikling af fiskeriet, og forholde sig til klimaforandringernes betydning herfor. Da der er tale om et krav – ikke en mulighed – må den manglende planlægning for fiskeri i den nuværende havplan anses for at være en retlig mangel.

Ved ikke at medtage fiskeriet i havplanen, forholder havplanen sig ikke til relevante eksisterende og fremtidige aktiviteter og anvendelser og deres indvirkning på miljøet og naturressourcerne (jf. lovens §6). Uden planlægning for fiskeri eller vurdering af fiskeriets påvirkning på biodiversiteten, herunder på fiskebestandene og på havbunden, er det desuden ikke muligt at foretage de kumulative miljøvurderinger af fiskeriets betydning i sammenhæng med udnyttelsen af de udviklingszoner der er udlagt med planen, og heller ikke sikre, at de aktiviteter havplanen udlægger udviklingszoner til, er forenelige med opnåelsen af en god miljøtilstand.

Miljøvurderingen bør desuden beskrive og vurdere fiskeriets miljømæssige betydning i relation til de miljømæssige mål og krav i bekendtgørelsen om maritim fysisk planlægning. Da fiskeri med bundslæbende redskaber har en stor negativ påvirkning på havbundens integritet, omfatter det blandt andet vurderinger i forhold til opnåelsen af god miljøtilstand – GES, under Havstrategirammedirektivets deskriptor 5 (eutrofiering) og deskriptor 6 (havbundens integritet).

Af deskriptor 6 følger, at maksimalt to procent af hver enkelt havbundsnaturtype må være tabt i fremtiden, og maksimalt 25% af hver havbundsnaturtype må være i dårlig tilstand (inklusive de før nævnte 2%). Det i sig selv betyder, at det er nødvendigt med restriktioner på bundslæbende fiskeri. Fiskeri påvirker også Danmarks evne til at nå god miljøtilstand for deskriptor 5 - eutrofiering.

⁵ <https://fiskeristyrelsen.dk/nyheder/nyhed/nyhed/fiskerikommissionen-klar-med-19-anbefalinger-om-fremtidens-fiskeri>

Ved fiskeri med bundsløbende redskaber forstyrres havbunden og ophvirvler en del af de næringsstoffer som er lagrede her, hvilket bidrager til eutrofieringen.

Da det er et direktivkrav (i direktivet om maritim fysisk planlægning, MSPD), at der skal planlægges for fiskeri og for sammenspillet mellem land og hav, og da de danske kystnære økosystemer er hårdt pressede, anbefaler DN, at bundsløbende fiskeri forbydes indenfor 3 sømil fra kysten. Det vil sænke presset på de kystnære økosystemerne, bidrage til opnåelse af god miljøtilstand og i højere grad få havplanen i overensstemmelse med direktivkravene.

DN anbefaler:

- at havplanen planlægger for fiskeri i danske farvande. Planlægningen skal sikre, at der planlægges for:
  - effektiv beskyttelse af Natura 2000- og havstrategiområder, som forbyder fiskeri med bundsløbende redskaber indenfor de beskyttede områder
  - områder der kan sikre genopretning og bevarelse af kommercielt udnyttede bestande og disses fødefisk, herunder beskyttelse af essentielle leve- og gydeområder for fisk, og som samtidigt udpeges som trawlfrie områder
  - udviklingszoner for skånsomt kystfiskeri som forbyder andre former for fiskeri, til støtte for det skånsomme kystfiskersamfund og fremme af skånsomme fiskeriredskaber
  - fiskerirestriktioner som sikrer habitaterne, og Havstrategiens GES mål under deskriptor 5 – eutrofiering og deskriptor 6 - havbundens integritet
  - områder for sameksistens mellem havvind og skånsomt fiskeri samt tangproduktion
  - forbud mod fiskeri med bundsløbende redskaber indenfor 3 sømil fra kysten

Klappladser

Havbundsmateriale fra oprensning af sejlrender og havne dumpes. Det sker på klappladser, som blev udlagt tilbage i amternes tid - uden miljøvurderinger. Det kan derfor undre, at eksisterende klappladser ikke er behandlet i miljøvurderingen til denne ændring af havplanen.

Arealreservationerne indgår ikke som udviklingszoner, men er alene placeret i et servicelag. Det er bemærkelsesværdigt af flere grunde. For det første indeholder aftaleteksten vedrørende den aktuelle ændring af Danmarks Havplan et afsnit og et bilag om klapning, og om forventede fremtidige retningslinjer herfor. For det andet udgør klappladser et eksisterende arealudlæg til havs, som udelukker visse andre anvendelser. Og for det tredje skal havplanlægningen bidrage til en bæredygtig udvikling af bl.a. søtransport, hvoraf vedligeholdelse af sejlrender og havne og affaldsprodukter derfra må anses som en integreret del – således også klapning. Der er således indlysende grunde til, at der skal planlægges for klapning, og at aktiviteten skal miljøvurderes.

Det fremgår af en præjudicial afgørelse fra EU-Domstolens Store Afdeling, at planer og programmer, som er fremkommet efter SMV-direktivets ikrafttræden, og som ikke er vurderet, må regnes som ugyldige og ophæves indtil en sådan vurdering er foretaget⁶.

De nugældende klapningsregler er fra 2008, men aldrig miljøvurderet. Derfor må reglerne anses for stridende mod miljøvurderingsloven. Miljøvurderingskravet kan ikke omgås, og brug af klappladser og reglerne for det skal miljøvurderes for at være gyldige, uanset om klappladser indgår som udviklingszoner eller servicelag.

Mange klappladser er placeret så strømforholdene betyder spredning af klapmaterialet - langt ud over selve pladsens grænser. Selve klapningsmetoden (åbning af klapper i bunden af skibet hvor igennem dumpningen foregår) medfører betydelig spredning allerede i vandfasen på klappladsen. Derfor skal klappladsers udstrækning og miljøvurdering omfatte hele influenszonen, hvortil klapmaterialet spredes.

⁶ <https://kammeradvokaten.dk/nyheder-viden/nyheder/2020/09/retsvirkninger-ved-manglende-overholdelse-af-smv-reglerne>

Limfjorden:

Aftaleteksten til Danmarks havplan udtrykker enighed om en række initiativer til at minimere den negative påvirkning på havmiljøet, herunder restriktioner for klappning på vanddybder under 6 meter - med undtagelse af Limfjorden hvor regeringen vil fremlægge en konkret model. DN finder det særdeles problematisk, at Limfjorden undtages for denne regel, grundet Limfjordens meget dårlige miljøtilstand. I sådanne tilfælde burde landdeponi overvejes som alternativ frem for klappning inden for 6 m. DN vurderer endvidere, at der er nogle meget uheldige overlap eller nærheder mellem eksisterende klappladser i Limfjorden (mellem Livø og Vesthimmerland), og udlæg til muslingefiskeri eller -opdræt. Det kan medføre en stor risiko for opkoncentrering af miljøfarlige stoffer fra spredt klapmateriale i muslingerne. En arealplanlægning bør derfor udelukke sameksistens mellem klappning og skaldyrsopdræt.

DN anbefaler:

- at klappladser indgår i havplanens zoneplanlægning med tilhørende miljøvurdering, dvs. overgår fra servicelag til udviklingszone, senest ved det kommende genbesøg af havplanen 1. juli 2024
- at klappladserne skal miljøvurderes jf. Direktiv om Strategisk Miljøvurdering og senere domstolsafgørelser, og eventuelle konflikter med andre interesser synliggøres og planen justeres herefter, herunder især konflikter med naturbeskyttede områder. Hele klappladsens influenszone skal indgå heri
- at Limfjorden også inkluderes i ny regel om minimum 6-meters vanddybde ved klappning
- at planlægningen udelukker sameksistens mellem klappning og skaldyrsopdræt

Klimaforandringer

Ændringen af havplanen forholder sig ikke til klimaforandringerne, andet end at der udlægges udviklingsområder til VE-anlæg og CO₂-lagring. DN anser ikke dette for tilstrækkeligt, til at opfylde de krav der følger af Bekendtgørelse af lov om maritim fysisk planlægning. Her fremgår det af kapitel 3, §5, stk. 2, punkt 6, at havplanen skal bidrage til en bæredygtig udvikling og "*bevarelse, beskyttelse og forbedring af miljøet, herunder modstandsdygtighed over for konsekvenserne af klimaforandringerne*". Det følger desuden af EU-direktivets præambel 19, at "*den detaljerede planlægning skal tage højde for langsigtede ændringer som følge af klimænderingerne*"³. Den manglende overholdelse af kravet gælder både for havplanens udlæg af udviklingszoner og for den medfølgende miljøvurdering.

Opgaven i havplanlægningen må være at inkludere de sandsynlige effekter af klimænderingerne i miljøvurderingen, og at tilpasse havplanen så den bidrager til at beskytte og bevare arter, habitater og havmiljøet generelt. Det fremgår for eksempel af miljøvurderingen, at klimænderingerne negativt kan påvirke arter, såsom havfugle og fisk, for eksempel tobis. Men oplysningerne ses ikke at være anvendt som baggrund for udformningen af havplanen eller i den miljømæssige vurdering af de kumulative miljøeffekter.

For at opfylde kravet om at tage højde for klimænderingerne, bør forskellige klimascenarier bruges som udgangspunkt for at identificere fremtidige udbredelser af specifikke nøglearter, fx ålegræs, torsk og blæretang.

Der bør udpeges klimarefugier, hvor zoner med koldt og iltrigt vand i fremtiden bliver vigtige for iltkrævende arter - herunder mange fiskearter. Havplanen bør sikre, at klimarefugier beskyttes, og at de ikke udlægges til udviklingszoner for aktiviteter som modvirker formålet. For eksempel kan råstofindvinding ændre på hydrografien for et område.

Danmark kan desuden lade sig inspirere af den Svenske havplanlægning, hvor analyser af klimaforandringernes betydning for havmiljøet indgår i arbejdet med at identificere områder som er ekstra følsomme overfor klimænderinger, for eksempel iltsvindsområder.

DN anbefaler:

- at havplanen inkluderer de sandsynlige effekter af klimaændringerne i miljøvurderingen, og at havplanen tilpasses herefter, så planen bidrager til en bæredygtig udvikling gennem bevarelse, beskyttelse og forbedring af miljøet, herunder modstandsdygtighed over for konsekvenser af klimaforandringer
- at klimascenarier anvendes til at identificere fremtidens udbredelser af specifikke nøglearter og zoner, der kan fungere som klimarefugier, og at klimarefugierne beskyttes og dermed lægges til grund for havplanlægningen
- at klimascenarier anvendes til at identificere områder, som er ekstra følsomme for klimaændringer - for eksempel iltsvindsområder, og at der her ikke udlægges udviklingszoner som mindsker områdernes robusthed overfor klimaforandringerne
- at klimascenarier indgår i miljøvurderingens analyse af kumulative effekter

Vedvarende energi og energigør

Jf. aftaletekstens pkt. 30, stk. 1 og 2, skal havplanen *"Kobles tæt til havstrategien ... således, at den er i overensstemmelse med havstrategiens miljømål og indsatsprogram"* og planen vil *"... bevare, beskytte og forbedre havmiljøet og biodiversiteten"*. Men som det gennemgås nedenfor, udlægges langt mere havareal til VE end der er behov for, og det kan medføre en lang række væsentlige negative miljøkonsekvenser. Derfor lever havplanen ikke op til hverken lovgrundlaget eller den politiske aftale bag denne høring.

Behov og rækkefølgeplanlægning

DN bakker op om den grønne omstilling og ønsker, at udbygningen af VE sker hurtigt og i nødvendigt omfang. Det er dog ikke umiddelbart udtryk for bæredygtig planlægning, når 30% af havarealet udlægges allerede indenfor den første planperiode. Arealet er tilsyneladende 6 gange større, end det der er behov. Det fremgår således af miljøvurderingen, at *"Regeringens ambition om 70% reduktion af CO₂-udslippet i 2030 og herunder en etablering af 12,4 GW havmøllekapacitet kan rummes inden for ca. 4000 km²."* Til sammenligning udlægges der med denne ændring af havplanen 24.207 km².

Konkret foreslås det med denne ændring af havplanen, at det samlede areal til vedvarende energi-anlæg (VE) og en energigør i Nordsøen øges fra ca. 15% til ca. 30%. Den største forøgelse i udlæg af nyt areal sker i Nordsøen, hvor hele Koncessionsområdet for olie- og gas udlægges til VE.

Fysisk planlægning er et kendt værktøj på land, og her arbejdes grundlæggende med ikke at inddrage areal unødigt, for at tilgodese såvel natur og miljø som de mange forskellige samfundsmæssige interesser. Skulle der opstå et uforudset behov, er det muligt med en løbende justering af planen gennem tillæg, som også nærværende forslag til ændring af havplanen er et udtryk for. Dertil kommer, at politiske beslutninger om at en større del af havarealet kan inddrages til for eksempel VE, ikke er et argument for at udlægge så meget som muligt inden for første planperiode.

DN foreslår desuden, eventuelt som et alternativ til en reduktion af udviklingszonerne i overensstemmelse med behovet, at der gennemføres en bindende rækkefølgeplanlægning på arealerne. Rækkefølgeplanlægningen skal – som det kendes fra andre typer fysisk planlægning, angive i hvilken rækkefølge de forskellige arealer kan tages i brug. Formålet er at sikre, at de bedst placerede arealer tages i brug først, mens de mindre velplacerede arealer afventer opstilling af havvind til behovet opstår. For såvel erhvervet som for naturen og miljøet har det stor betydning, at de bedst placerede områder med færrest natur- og miljøinteresser inddrages først. Det må alt andet lige antages, at disse arealer vil kunne ibrugtages hurtigere og billigere, end arealer der i større eller mindre grad konflikter med miljøinteresser eller andre interesser.

En rækkefølgeplanlægning vil desuden i højere grad end nu, medvirke til at nærme sig princippet om en økosystembaseret og bæredygtig tilgang (se også høringssvarets afsnit om *Økosystembaseret tilgang, bæredygtig udvikling og rækkefølgeplanlægning*).

PtX

Forslaget til ændring af havplanen omfatter muligheden for at opstille et PtX-anlæg på energiøen. Miljøvurderingen forholder sig i den anledning til udledningen af hypersalint saltlage fra afsaltet havvand, som anvendes til elektrolyse af vand til ilt og brint i et PtX anlæg. Men, den forholder sig ikke til øvrige potentielle miljøpåvirkninger fra PtX-anlæg, som for eksempel udledningen af varmt kølevand.

Jf. tabel 7-1 i miljøvurderingen, har alle testede organismer en lavere tolerancetærskel overfor salt-holdighed, end hvad der forventes udledt fra PtX-anlæg. Selvom den udledte hypersaline saltlage vil blive fortyndet, vil der forsat være tale om punktkilder fra energiøen, som miljøvurderingen bør forholde sig til.

Selvom der endnu ikke er lovhjemmel til PtX på havet, finder DN det nødvendigt, at miljøvurderingen forholder sig til alle potentielt væsentlige miljøkonsekvenser ved PtX. Alternativet må være, at der endnu ikke gennem havplanen kan gives mulighed for PtX, og at de planmæssige rammer herfor må afvente et senere tillæg, når lovgrundlaget er på plads.

Tilsvarende bør miljøvurderingen forholde sig til øvrige afledte effekter fra PtX, herunder for eksempel udledning af meget varmt kølevand. Varmt kølevand kan opvarme havvand i området, og dermed fremme levevilkår for potentielt invasive arter. Det vil også kunne føre til lagdeling af vandsøjlen med konsekvenser for næringsstoffernes fordeling og dermed primærproduktionen.

Derudover bør miljøvurderingen forholde sig grundigere til de potentielle kumulative og storskala effekter som PtX-anlæg på havet vil kunne medføre, herunder især i relation til Havstrategiramme-direktivets deskriptor 2 (ikke-hjemmehørende arter) og deskriptor 7 (hydrografiske ændringer). Det er begge deskriptorer, hvor der ikke er opnået god miljøtilstand. For D2 har Danmark endda søgt om undtagelse i det seneste indsatsprogram, både i forhold til Art. 14, stk. 1, litra a (udefrakommende påvirkninger) og litra e (naturlig forekommende forsinkelser).

Tab af havbund og energiø

DN efterspørger, at ændringerne af havplanen i høring forholder sig til havstrategiens tærskelværdier for tab af havbund – herunder at maksimalt 2% af en given havbundstype må tabes indenfor et givent havområde, og at maksimalt 25% må være i dårlig tilstand (inklusive de 2 % tabt havbund). Natura 2000-væsentlighedsvurderingen forholder sig til dette, men undlader at vurdere, hvad tabet betyder i forhold til tærskelværdien for deskriptor D6 (havbundens integritet).

Derudover fremgår det, at der potentielt planlægges for en kunstig energiø, og ikke en platformsløsning, som det ellers fremgik af en udmelding fra Klimaministeren i juni 2023⁷.

Anlæggelsen af en kunstig ø vil få enorme miljømæssige konsekvenser. Det omfatter både konsekvenser for havbunden - tab af havbund, tilvejebringelsen af råstoffer til øens etablering, samt andre ændringer af havbund. Det er alle forhold som potentielt vil være i strid med Havstrategiramme-direktivets D6. Dertil kommer, at der vil være meget store CO₂-omkostninger forbundet med anlæggelsen af øen. Derfor støtter DN ikke, at energiøen etableres som en kunstig ø.

Flagermus

Flagermus er omfattet af Habitatdirektivets bilag IV. Flagermus kan påvirkes væsentligt af vindmøller - også møller på havet. I Holland betyder det for eksempel, at de Hollandske havvindparker midlertidigt slukkes, i de perioder hvor flagermus trækker. Det gælder også de havvindparker, der er lokaliseret langt ude i Nordsøen. I den sammenhæng finder DN det bekymrende, at der med nærværende ændring af havplanen, ikke er vurderet på påvirkningen af flagermus ved den store udvidelse af de planlagte VE-områder. Det må antages potentielt at kunne få væsentlig betydning for påvirkningen af bestandene, og for muligheden for at realisere og drive havvindparker i nogle af de nye områder. I sagen om Aflandshage vindmøllepark har den mangelfulde vurdering af flagermus

⁷ <https://energinet.dk/anlaegsprojekter/energioer/nyheder-om-energioer/energio-nordsoen-platforme/>

fået store konsekvenser for projektet, og DN kan ikke anbefale, at så afgørende miljømæssige vurderinger udskydes til senere i planprocessen.

Reveffekt og invasive arter

Det fremgår af væsentlighedsvurderingen, at der vil være en positiv rev-effekt i forbindelse med møllefundamenterne og energiøen. DN peger på, at effekten kun kan betegnes som positiv, hvis substratet, hvor der sættes fundamenter og bygges energiø, i forvejen er et hårdt og stenet substrat. Er der tale om et sandet substrat, vil der omvendt være tale om en total forandring af havbunden, og dermed en ændring af det oprindelige økosystem. Det kan ikke betragtes som positivt eller biodiversitetsfremmende. Det bør også i miljøvurderingen vurderes, hvilke potentielle negative konsekvenser reveffekten kan få, når møllefundamenterne agerer trædesten for potentielt invasive arter/ikke-hjemmehørende arter.

Turbulens og støj

Jf. miljøvurderingen viser flere studier, at *"... havmøller forårsager nedsættelse af vindhastigheden og øget turbulens i læsiden af møllen, og at dette kan ses op til 50 km fra møllen. Turbulensen i vandsøjlen kan ændre på den vertikale vandudveksling, temperatur og salinitet og lagdeling i vandmassen"*. Men en analyse lavet for effekter af de eksisterende havmølleparker i Nordsøen viser, at man har *"... fundet at den samlede effekt af disse er relativt små, og næppe vil have en påvirkning på det marine økosystem"*. Det konkluderes dog, at det ikke kan udelukkes, at *"... en betydelig etablering af store klynger af parker i området på sigt kan forårsage lokale ændringer af havstrømme, salinitet og temperatur i en størrelsesorden der kan påvirke økosystemerne"*.

DN peger på, at en massiv udbygning af VE vil kunne modvirke kravet om god miljøtilstand jf. Havstrategirammedirektivet. Udover påvirkningen på havbunden (og dermed havstrategiens D6) må der forventes påvirkninger fra andre aktiviteter og anlæg som PtX, øget skibsfart samt kontinuerlig støj fra opsætning af møller, og dermed øget undervandsstøj samt forøget elektromagnetisk forstyrrelse på havbunden. Det er samlet set kumulative effekter, som vil kunne have en markant negativ påvirkning på havmiljøet og havnaturen.

Havfugle

Jf. miljøvurderingen vurderes det, at traner, fløjlsand og havlit kun vil blive påvirket i moderat grad, da der med de foreslåede ændringer ikke er tale om områder, der i sig selv er væsentlige for fuglene. DN peger på, at miljøvurderingen bør forholde sig til hele det område der udlægges til VE omkring Bornholm, og ikke kun til det mindre område, som tilføjes med tillægget til havplan. Natura 2000-området 'Adler Grund og Rønne Banke' er desuden udpeget som fuglebeskyttelsesområde for blandt andet fløjlsand og havlit, der alle viser, at de bliver fortrængt fra VE-områder. Og med udpegningen af VE-områder ved Bornholm, planlægges store VE-områder på begge sider af Natura 2000-området. Det må forventes at kunne medføre en negativ påvirkning med barriereeffekt og fortrængning i forhold til arternes adgang til området.

Marsvin og fisk

Det vurderes, *"... at der kan gennemføres selv store anlægsaktiviteter, uden at det medfører væsentlig påvirkning af hvidnæse- og marsvinebestandene ved etablering af energiøer og havmølleparker"*. Dog konkluderes det, at *"... udnyttelse af den udvidede udviklingszone til vedvarende energi og energiøer i Nordsøen vil forårsage moderate negative påvirkninger af marine pattedyr"*. DN mener ikke, det som udgangspunkt kan konkluderes, at der ikke vil være væsentlige påvirkninger af marsvin, da det vil afhænge af omfanget af anlæg. Det tager lang tid at etablere en energiø (også som en platformsløsning). Sker etableringen samtidig med anden massiv udbygning af havvind, vil der kunne blive tale om en væsentlig påvirkning.

Østersøpopulationen af marsvin er kritiske truet jf. IUCN, og tåler ikke yderligere pres fra for eksempel opstilling af VE, der påvirker med undervandsstøj både før, under og efter etableringen. DN opfordrer til, at der i forbindelse med de endelige tilladelser til udbygning af VE anvendes forsigtighedsprincippet. Blandt andet bør det sikres, at udbygning med VE-anlæg ikke fortrænger marsvine i perioder, hvor området er af særlig betydning for populationen (jf. Havstrategirammedirektivets deskriptor D1 og Habitatdirektivets Bilag IV).

Det fremgår af miljøvurderingen, at den mindre udvidelse af områderne omkring Bornholm, vil føre til en ubetydelig påvirkning af marsvin. DN peger på, at der savnes en vurdering i forhold til det samlede område som er udlagt til VE, herunder også den kumulative påvirkning. Det samme gælder for påvirkningen af fisk i området.

Tobis

Tobis er både føde for marsvin og for flere fuglearter. Der er tale om en fuldstændig vital art for fødekæden i bl.a. Nordsøen. De udlagte områder for VE og energiø i Nordsøen og Skagerrak overlapper i høj grad med vigtige tobisgydeområder. DN er generelt bekymret for, hvad udbygningen vil have af betydning for disse områder og tobishabitater i Nordsøen og Skagerrak.

Som det fremgår af miljøvurderingen, så stiller tobis "... meget bestemte krav til det sediment, de graver sig ned i", og en kontinuerlig påvirkning af hele området med øget sedimentforstyrrelse ved anlægsarbejder vil kunne ændre på sedimentet, som aktuelt er optimalt for tobis. Derudover kommer påvirkningen fra PtX-anlægs udledning af hypersalint saltlage og varmt procesvand, der påviseligt vil kunne have en negativ påvirkning på æg og larver.

Det fremgår af miljøvurderingen at påvirkningen på tobis vil være moderat. Men det konkluderes dog, at *"Det kan ikke udelukkes, at udnyttelse af den udlagte udviklingszone til vedvarende energi og energiøer kan forårsage væsentlige påvirkninger af tobisbestanden i den centrale Nordsø. Omfanget af eventuel skade på tobisbanker og tobisgydepladser skal vurderes nærmere i forbindelse med en miljøkonsekvensvurdering af et konkret projekt"*.

DN er enig i vurderingen, og peger på, at forsigtighedsprincippet derfor skal anvendes. Det betyder for eksempel, at anlæg bør ske på tidspunkter hvor påvirkningen af tobis er mindst. Anlæg bør for eksempel ikke ske i gydeperioderne, for at sikre æg mod sedimentation og dermed kvælning. Det konstateres også i forbindelse med en kommende energiø, at en platformsløsning eller anvendelse af gravitationsfundament vil medføre væsentligt mindre miljøpåvirkning af tobis, end anlæg af en kunstig ø.

DN anbefaler:

- at arealudlæggene til VE-anlæg reduceres og tilpasses det forventede arealbehov i den kommende 10-årige planperiode, og/eller at der gennemføres en bindende rækkefølgeplanlægning som samtidig medvirker til at mindske de kumulative miljøeffekter
- at energiøen i Nordsøen udformes som en platformso, som er mere skånsom overfor havnaturen og mindre ressourceforbrugende end etablering af en kunstig ø
- at miljøvurderingens afsnit om kumulative effekter af 'Vedvarende energi og energiøer', genbesøges, så der vurderes på de samlede arealudlæg, og ikke kun forslag til nye arealer
- at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til de eksisterende miljømål. Det omfatter en miljøvurdering i forhold til de EU og regionalt fastsatte tærskelværdier for blandt andet havbundens integritet (D6) og undervandsstøj inkl. impulsstøj (D11), ift. udviklingen af vedværende energi og energiø
- at flagermus medtages i vurderingerne for alle havområder
- at de forældede data om den kritisk truede bestand af Østersømarsvin opdateres, og der på den baggrund gennemføres en ny miljøvurdering af påvirkningen
- at alle udlæg i vigtige gyde- og vækstområder for tobis udtages af forslaget
- at miljøvurderingen reelt forholder sig til de påvirkninger, inkl. kumulative, der vil være i forbindelse med mulighederne for etablering af PtX-anlæg

Vedvarende energi

Udpegningen af områder til VE (Ev) giver mulighed for både at opstille havvindmøller, men også andre former for VE som for eksempel solceller, PtX og bølgeenergi. Med ændring af havplanen foreslås udlagt to områder til testanlæg for bølgeenergi ved hhv. Hanstholm og Frederikshavn og én testvindmølle ved Ærø. Derudover foreslås 2 nye områder til havvind ved Falster og Bornholm. Den

tidligere foreslåede havvindpark ved Hesselø bliver desuden ændret i areal og placering, og visse områder reduceres derudover i areal eller tages helt ud.

DN peger på, at der ikke i miljøvurderingen af konsekvenserne af udpegningerne anvendes en økosystembaseret tilgang. Det er blandet andet nødvendigt at vurdere forslagene til ændringer i relation til de allerede udlagte VE områder, og dermed en vurdering af de potentielle kumulative effekter af de justerede udpegninger.

Miljøvurderingens tabel 7-4 gennemgår havstrategiens deskriptorer ift. udviklingszonen, og når overraskende frem til, at der ikke er problemer med at nå miljømålene: *"... udviklingszonerne ikke vil påvirke muligheden for at opnå eller opretholde god miljøtilstand i de danske farvande"*. DN efterspørger, at vurderingen forholder sig til tærskelværdier for tab af havbund og til, at både havvind og bølgeenergi kan agere vektorer for ikke-hjemmehørende arter. Det efterspørges ligeledes, at miljøvurderingen forholder sig til påvirkningen af havets fødenet, og påvirkningen af strømforhold og hydrografi. Endelig efterspørges en vurdering af undervandstøjens påvirkning på andre dyr end havpattedyr, som for eksempel fiskearter - hvor øget undervandstøj kan påvirke deres adfærd og bestand.

Bølgeenergianlæg

Den potentielle påvirkning på især vandsøjlen fra de 2 områder der udlægges til test for bølgeenergi, er forholdsvis lidt belyst, og DN mener ikke det er sandsynliggjort, at disse testanlæg ikke vil medføre en væsentlig påvirkning. Der savnes for eksempel en vurdering i forhold til anlæggenes skyggevirksomhed.

Hesselø

Udviklingszonen 'Hesselø' grænser op til Natura 2000-området nr. 207, Lysegrund, der har både grå- og spættet sæl og marsvin på udpegningsgrundlaget, samt habitatnaturtyperne sandbanke (1110) og rev (1117). Jf. Natura 2000-væsentlighedsvurderingen kan det på forhånd udelukkes, at udviklingen af VE ved 'Hesselø' vil have væsentlige påvirkninger af naturtyper, fisk, fugle og pattedyr. Denne vurdering er DN ikke nødvendigvis enig i, da det afhænger væsentligt af antallet af møller og tidspunktet for anlægsarbejder, og dermed af hvor store mængder sediment der vil sprede sig ind i N207 og her risikere at påvirke udpegningsgrundlaget.

I forhold til fugle konstateres det, at et lille antal fugle kan fortrænges ved opstilling af havmøller i udviklingszonen ved 'Hasselø', og at dette ikke udgør mange fugle sammenholdt med den samlede bestand i Kattegat. DN peger på, at udlægget ved Hesselø ikke kan vurderes isoleret, men må ses og vurderes i sammenhæng med de øvrige udviklingszoner som risikere at påvirke Kattegats bestande af alkefugle.

Ærø

Der udlægges et område ved Ærø i Natura 2000-området Sydfynske hav (N127) til opstilling af én testvindmølle. DN foreslår, at området helt udgår af havplanen, da de miljømæssige konsekvenser overstiger behovet for møllen, herunder at der planlægges VE indenfor beskyttet natur, i modstrid med beskyttelsen som netop har til formål at reducere og fjerne menneskelige aktiviteter og presfaktorer.

Møllen vil medføre tab af havbund, ændring af havbunden og potentiel midlertidig fortrængning af havfugle og øget undervandstøj i området både før, under og efter opsætning. Det fremgår af miljøvurderingen, at for en enkelt mølle vil den potentielle fortrængning af fugle have uvæsentlige påvirkninger på bestandsniveauet i området. DN peger dog på, at det er nødvendigt at se på de samlede kumulative effekter af vindmøller i de indre danske farvande. Der er således planer om at opstille vindmølleparker to steder i Lillebælt nær Als, i Smålandsfarvandet og flere steder ved Lolland og Falster. Det vil samlet set kunne have en betydning på havfuglenes muligheder for bl.a. fouragering i nogle meget vigtige områder. Det fremgår desuden af miljøvurderingen, at der findes ålegræs på det sted hvor udviklingszonen er placeret. Da ålegræs er ekstremt vigtigt for et sundt hav, yder væsentlige økosystemtjenester og er indikatorart jf. Vandrammedirektivet, finder DN, at dette er endnu et argument for ikke at opstille én testvindmølle i det ønskede område.

Falster

Der udlægges endnu en større udviklingszone ved Falster, i et område med store fugleforekomster, flagermus og marsvin. Der mangler at blive lavet en Natura 2000-væsentlighedsvurdering af det mindre VE-område, der grænser op til N173. Område EV68 (udfor Falster) er et vigtigt overvintningsområde for havlit, lom, edderfugl, sortand og fløjlsand. Det er alle fugle som fortrænges af vindmøller. Området er desuden meget vigtigt for marsvin, og det undrer derfor DN, at det vurderes, at udbygningen af EV68 vil have en ubetydelig negativ effekt på de marine pattedyr. For både fugle og marsvin mangler miljøvurderingen desuden at forholde sig til de kumulative påvirkninger af den massive udbygning af VE i området som helhed.

Bornholm

Det udlagte VE-område er meget vigtigt for den stærkt truede bestand af marsvin i området. I den sammenhæng finder DN ikke at det kan konkluderes, at udbygningen kun vil forårsage en ubetydeligt negativ påvirkning på de marine pattedyr. DN peger på, at miljøvurderingen bør forholde sig til den kumulative påvirkning fra både udbygning af det nye område Ev67, og fra det allerede vedtagne område Ei1. Det er vigtigt, at miljøvurderingen forholder sig grundigt til påvirkningen af fugle på udpegningsgrundlaget for N97 (Rønne Banke og Adler Grund) – herunder at viden om trækende fugle (bl.a. traner) og flagermus inddrages.

DN peger på, at der generelt er brug for at sikre, at VE-områder ikke går ind over natur- og miljøbeskyttelsesområder. Se også afsnit om Natur- og miljøbeskyttelsesområder, herunder særligt behovet for at undgå overlap med område N36.

DN anbefaler:

- at arealudlæggene til VE-anlæg reduceres og tilpasses det forventede arealbehov i den kommende 10-årige planperiode (maksimalt 4000 km²), og/eller at der gennemføres en bindende rækkefølgeplanlægning som samtidigt kan medvirke til at mindske de kumulative miljøeffekter
- at miljøvurderingens afsnit om kumulative effekter af 'Vedvarende energi', genbesøges, således, at alle væsentlige parametre inddrages - det gælder både for påvirkningen af havpattedyr, flagermus og fugle, og således at de kumulative effekter af udlæg i den gældende havplan medtages i vurderingerne. Det må anses for en forudsætning for at leve op til den politiske aftale som ligger til grund for havplanens justering og som fastlægger, at havplanen skal sikre opnåelse af god miljøtilstand
- at de forældede data om den kritisk truede bestand af Østersømarsvin opdateres, og der på den baggrund gennemføres en ny vurdering af påvirkningen
- at alle udlæg i vigtige gyde- og vækstområder for tobis udtages af forslaget til ændring af havplanen
- at tærskelværdierne for god miljøtilstand fra Havstrategirammedirektivet medtages i miljøvurderingen i de tilfælde tærskelværdierne er besluttet på EU-niveau.
- at udpegningen af areal til en testvindmølle ved Ærø udgår, da det ikke er hensigtsmæssigt at opstille vindmøller i beskyttede naturområder

Kabelkorridorer for vedvarende energi

DN peger helt overordnet på, at det er for tidligt at planlægge for konkrete kabelkorridorer, da behovet for nærmere placering af kabler til VE anlæg først kendes senere. I øvrigt fremgår det af høringsmaterialet, at der også kan planlægges kabelkorridorer uden for de udpegede områder. DN foreslår, at udviklingsområderne for kabelkorridorer helt udtages af havplanen.

Kabelkorridorerne til VE udlægges som selvstændige anvendelseszoner for at kunne sikre transmissionen af strøm fra vindparkerne til land. Med tillægget til havplanen tilføjes der korridorer til hhv. Energiø Bornholm og Energiø Nordsøen. Derudover justeres der i korridorerne til 'Hesselø' og Køge Bugt, og kabelkorridoren til Mejl Falk fjernes, da dette område er udgået af havplanen. Det samlede areal bliver 674,6 km², hvilket er en forøgelse på 569 km² i forhold til den forrige havplan.

Det fremgår af miljøvurderingen, at havplanen ikke begrænser udlægningen af kabler, da det først senere vides, hvor der reelt er behov for at placere kablerne. DN kender da også til flere konkrete projekter, hvor kabler er lagt på en anden måde, end hvad der oprindeligt var tænkt, for eksempel i forbindelse med Nord Stream 2. Det skyldes for eksempel tilpasninger af placeringen på baggrund af havbundskortlægning.

Særligt i forhold til kabler gennem beskyttede områder, stenrev, sandbanker eller andre relevante naturtyper, finder DN det unødvendigt at udlægge zoner for kabler på dette tidspunkt. Det skal ses i lyset af, at flere udviklingszoner placeres gennem Natura 2000-områder. Ved etablering af kablerne vil der ske enten en nedspuling, underskydning eller en nedgravning, der alt efter årstiden vil kunne have påvirkninger på havbundens organismer. DN finder dermed ikke, at man med denne udviklingszone anvender forsigtighedsprincippet, som man normalt vil gøre.

Generelt mangler miljøvurderingen at forholde sig til de kumulative effekter af de mange pressefaktorer på havbunden og bundfaunaen. Tilsvarende bør miljøvurderingen forholde sig til havstrategiens deskriptorer, der ud over miljømål har fokus på god miljøtilstand. For eksempel bør omfanget af de tab og forstyrrelse udlægget af kabler medfører, vurderes i forhold til EU-tærskelværdier, herunder i forhold til omfanget af tab og forstyrrelse fra andre eksisterende- og planlagte aktiviteter.

Eutrofiering

Det vurderes i miljøvurderingen, at kablerne ikke bidrager til eutrofiering, og at deskriptoren fra havstrategirammedirektivet som behandler eutrofiering, ikke er relevant. Men under anlæg, samling af kabler og senere dekommissionering vil sediment hvirvles op, og kan lede til, at næringsstoffer som er lagrede i havbunden, bliver re-suspendede og derigennem bidrage til øgede mængder næringsstoffer i vandsøjlen og bidrage til den samlede næringsbelastning af vores farvande.

Langsomtvoksende- eller truede arter

Det må forventes, at de fleste arter knyttet til stedet hvor der lægges kabler vil dø under anlægsarbejdet. Det fremgår dog af miljøvurderingen, at arterne forventes at vende hurtigt tilbage. DN efterspørger en gennemgang af påvirkningen af arter som er følsomme og langsomt voksende. Ligesom der savens en vurdering af mulige truede arters forekomst i de udpegede kabelkorridorer.

Elektromagnetiske stråling

DN finder, at det er en væsentlig mangel i tillægget til havplanen, at miljøvurderingen ikke forholder sig til elektromagnetisk stråling. Det er heller ikke behandlet i den forrige havplan, hvilket tilsvarende anses for en væsentlig mangel. Selv om emnet er forholdsvis nyt, og der er ikke stor viden på området, så ændrer det ikke ved, at en øget elektromagnetisk stråling fra kablerne nogle steder kan føre til ændring af bundlevende organismers bevægelser på havbunden. Øget elektromagnetisk stråling vil ligeledes kunne påvirke hajer og rokker og lede til, at fisk og skaldyr som bruger de elektromagnetiske felt til at navigere, ikke kan krydse kablerne og/eller undviger dem. Det kan igen føre til, at disse bestande forhindres i at kunne nå sine gydeområder og eller fourageringsområder.

Ud over de nævnte placeringer af kabelkorridorerne, vil andre korridorer skulle forbinde kommende og allerede udlagte VE-områder. Havbunden vil dermed blive 'gennemskåret' af kabler på kryds og tværs. Når Danmark planlægger for så enorm en udbygning på havet, så skal også den miljømæssige betydning af den elektromagnetiske stråling vurderes.

DN anbefaler:

- at udviklingszoner for kabelkorridorer helt udtages af havplanen. Såfremt dette ikke sker, anbefaler DN:
- at kabler placeres udenom beskyttede områder og undgår de nuværende overlap med Natura 2000-områderne Gilleleje Flak og Tragten, Adler Grund og Rønne Banke, samt Skælskør Fjord
- at der gennemføres undersøgelser af ålegræssets udbredelse i korridorerne, og at områder med ålegræsforekomster undgår af udviklingszonerne
- at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til eksisterende miljømål.

- at miljøvurderingen forholder sig til de miljømæssige og kumulative effekter af menneskelige aktivitet ift. kabellægning, påvirkningen på havbundens integritet, effekter på langsomt voksende bundfauna arter og/eller truede arter, eutrofiering og elektromagnetisk stråling.

CO₂-lagring

DN bakker op om den grønne omstilling og om vores reduktion af CO₂ i atmosfæren, men sætter spørgsmålstegn ved, om CO₂-lagring er den rigtige løsning. Det skyldes, at der på havet endnu er lange udsigter til, at en lagring i havbunden kan lede til en gevinst for klimaet, og det da også fremgår af miljøvurderingen, at der må forventes et væsentligt CO₂ aftryk ved CO₂-lagring. Derfor efterspørges en konkret vurdering af, hvornår der kan forventes et 'break even' så CO₂-lagring reelt bliver et værktøj, der vil medvirke til at reducere klimabelastningen.

Det skal desuden ses i lyset af, at der med tillægget til havplanen udlægges fire nye områder til CCS/CO₂-lagring (hhv. tre områder i Skagerrak og et område ved Havnsø) som forøger det udlagte havareal med 1.692 km². Dermed udgør det samlede areal til CO₂-lagring 20.146 km² – svarende til ca. 19% af det danske havareal. Heraf overlapper flere områder med beskyttede naturområder.

DN skal på det kraftigste anbefale, at udviklingszoner til CO₂-lagring, der overlapper med beskyttede naturområder udtages af havplanen.

DN efterspørger desuden en saglig vurdering af arealbehovet inden for planperioden, som grundlag for at lægge beslag på så store dele af havbunden. DN finder, at det alene bør være olie og gasområdet i Nordsøen som udlægges til CCS, da området allerede har en del infrastruktur til denne type aktivitet, og må forventes at kunne opfylde behovet. DN foreslår som konsekvens heraf, at alle øvrige arealer udtages af forslaget til ændring af havplanen.

Natura 2000

Det er positivt, at det tidligere område Hanstholm (Ec2) fjernes, da det fuldt overlappede med Natura 2000-området Gule Rev (nr. 250). Men det er omvendt problematisk, at to ud af tre nye områder til CCS i Nordsøen og Skagerrak i stort omfang overlapper med Natura 2000-områder (hhv. Jyske Rev (nr. 248) og Skagens Gren og Skagerrak (N1), samt Havnsø i Bælthavet som overlapper med Sejerø Bugt.

Der er risiko for udsivning af CO₂ fra lageret. Selvom denne påvirkning kun beskrives som lokal og hurtigt foryndet, er der fortsat tale om en negativ påvirkning inde i et Natura 2000-område, og dermed en potentiel negativ påvirkning på udpegningsgrundlaget.

De nye udviklingszoner viser en manglende respekt for det danske havmiljø og de beskyttede områder. Der savnes en generel begrundelse for, hvorfor det ikke er muligt at finde egnede områder til CO₂-lagring uden for de få beskyttede havområder vi har. Regeringen viser derved intet ønske om at sikre beskyttelse af de udpegede områder. DN peger samtidigt på, at områderne dermed ikke kan tælle med i de 30% beskyttet hav, som regeringen mener er beskyttet.

Undervandsstøj og marsvin, fisk og andre arter

Aktiviteten vil medføre forøget sejlads og undervandsstøj både før, under og efter etablering. Det gælder især den omfattende mængde seismiske undersøgelser, som gennemføres både før og efter lagring, for at sikre, at der er de rette forhold for lagring, og at det lagrede CO₂ forbliver hvor det placeres. Der er tale om meget kraftige seismiske undersøgelser, som kan have en omfattende negativ påvirkning på havpattedyr, fisk og fastsiddende havbundsarter som ikke kan flytte sig. Det vil dermed kunne have omfattende negative konsekvenser for de arter der for eksempel er tilknyttet stenrevet på Jyske Rev. Det vil også forstyrre marsvin og andre hvaler, og kan forårsage skade på marsvin i området, og flugt som reducerer tid til fouragering.

DN finder det ikke tilstrækkeligt beskrevet, hvad man forventer af undervandsstøj i selve driftsfasen, og mener derfor ikke at konklusionen i forhold til påvirkningen på marsvin, fisk og andre arter er tilstrækkelig underbygget.

Tab af havbund og tærskelværdier

Miljøvurderingen forholder sig ikke til, at der er kommet tærskelværdier for tab af havbund, og hvad aktiviteterne i områderne vil medføre af tab for de specifikke havbundstyper. Dermed er udlægget potentielt i strid med havstrategirammedirektivets D6. Af figur 7-39 fremgår det, at både Inez og Liza overlapper betragteligt med gydebanker for tobis. Tobis er en meget vigtig fisk i fødekæden for mange arter. Det er derfor bydende nødvendigt, at gydebanker, opvækstområder og områder hvor voksne fisk holder til, ikke påvirkes unødigt af aktiviteter der kan have en negativ påvirkning.

Havnsø

Der udlægges et område til CCS ved Havnsø i Sejerø Bugten som overlapper med Natura 2000-området N154 'Sejerø Bugt, Saltbæk Vig, Bjergene, Diesbjerg og Bollinge Bakke'. Denne del af det danske havareal er underlagt kravene i HELCOM konventionen, der foreskriver, at der ikke må være CCS. Det forventes, at alle boringsaktiviteter vil ske på landjorden, men at reservoiret vil ligge i selve Sejerø Bugt. Derfor foreslår DN, området udtaget af forslag til ændring af havplanen.

Jammerbugt

Udlægget til CCS i Jammerbugt er bekymrende, da der i området findes ålegræs og stenrev - herunder med makroalger. Det vil tage tid at genetablere ved en fjernelse/forstyrrelse. DN anbefaler derfor, at området udtages. Det bør som minimum genovervejes, på baggrund af den kortlægning der netop er gennemført i Jammerbugt området, som viser større udbredelse af stenrev mv. Selvom det fremgår, at der ikke forventes at være stenrev i udviklingszonen, er det uklart hvad denne forventning bygger på. DN mener ikke, at det kan udelukkes, at der findes ålegræsenge og/eller stenrev inden for området udlagt til CCS.

DN anbefaler:

- at det alene bør være olie og gasområdet i Nordsøen som udlægges til CCS, og at alle øvrige arealer til CCS udtages af forslaget til ændring af havplanen, og såfremt dette ikke sker:
- at der gennemføres en saglig vurdering af arealbehovet inden for planperioden, som grundlag for at lægge beslag på så store dele af havbunden, og at CCS-områdernes samlede størrelse justeres i overensstemmelse hermed, og således at de mest miljøfølsomme udtages først
- at alle naturbeskyttede områder udtages af udviklingszonen, herunder områderne Inez, Havnsø og Liza, for at sikre Natura 2000-områderne mod yderligere menneskelige negative påvirkninger. Derudover bør det sikres, at de seismiske undersøgelserne ikke sker i tobisens gydeperiode
- at området Havnsø til CCS udtages af forslaget, da det strider mod HELCOM
- at miljøvurderingen suppleres med vurderinger af undervandsstøjens påvirkning af marsvin og andre hvaler, fisk og andre arter både før, under og efter etablering af CCS samt tærskelværdier for tab af havbund
- at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål

Konkrete transportinfrastrukturprojekter

I tillæg til havplanen laves to ændringer af konkrete transportinfrastrukturprojekter. Det omhandler en Als-Fyn forbindelse, som er et nyt arealudlæg, samt en udvidelse af et eksisterende udlæg til Østlig Ringvej.

Als-Fyn forbindelsen

DN vurderer ikke, at Als-Fyn forbindelsen uden videre kan etableres. Herunder ser DN en væsentlig udfordring for habitatnaturtyper (rev og lagune), bestanden af klyder og havterne og den stærkt reducerede bestand af marsvin i Bælthavet. Udviklingszonen ligger inden for et eksisterende Natura

2000-område, og vurderes at kunne have skadelige påvirkninger på områdets udpegningsgrundlag afhængigt af, hvordan forbindelsen etableres. Som en del af havplanens miljø- og Natura 2000-vurdering kan der for flere arter og en habitattype ikke afvises, at projektet kan medføre skade. DN vurderer, at vurderingen af de kumulative effekter af dette projekt sammenholdt med andre potentielt tidsmæssigt overlappende projekter er utilstrækkeligt belyst.

Hvad angår vurderingen af stenrev konkluderes det i miljøvurderingen, at stenrevet blot kan flyttes og reetableres, hvorfor det ikke vil resultere i en skade på naturtypen, som fremgår som en del af udpegningsgrundlaget i Natura 2000-området. DN ønsker at fremhæve, at flytter man revet til et andet sted, kan rev-arter formodentlig reetableres men, det vil medføre tab af en anden eksisterende naturtyper gennem forsegling. Et sådant tab bør overvejes grundigt, og skal indgå i en vurdering under havstrategirammedirektivet, hvor en tærskelværdi på tab pr overordnet habitattype er fastsat på EU-niveau. Danmark har særligt udfordringer ved efterlevelse af tærskelværdien for visse naturtyper, og omfanget af tab forventes at vokse i de kommende år grundet planlagte anlægsaktiviteter.

Marsvin og støj

DN bemærker, at sælskræmmer listes som en metode til bortskræmning af marsvin i forbindelse med støjende aktiviteter. Ny forskning fra Århus Universitet viser, at sælskræmmere har en negativ effekt på marsvin. Der er tale om en bestand, som er gået drastisk tilbage over de sidste par år. Der bør derfor tages særligt hensyn til bestanden. Af samme årsag finder DN det bekymrende, at det vurderes, at de støjende aktiviteter, som projektet vil indebære, ingen påvirkning har på bestanden af marsvin, da marsvin kan svømme væk fra området. I denne konklusion vurderes ikke, hvilken påvirkning det har på bestandens energiforbrug, hvis føde er en knap ressource i Bælthavet. De kumulative konsekvenser i forhold til andre anlægsprojekter og medfølgende støjpåvirkninger ses heller ikke vurderet. DN finder derfor miljøvurderingen utilstrækkeligt. DN stiller samtidig spørgsmål ved, hvorfor der i miljøvurderingen ikke indgår en vurdering af marsvin. Der henvises til et afsnit 6.5.5 som umiddelbart ikke virker relevant i forhold til dette spørgsmål.

Hydrografiske påvirkninger:

DN anbefaler, at der i forbindelse med anlæg af en evt. forbindelse anvendes princippet om nulløsning, således at der i projektets opbygning sikres, at transporten af vand og salt gennem Øresund og tilførslen af ilt til Østersøen ikke påvirkes. Sådanne krav var pålagt Storebælts forbindelsen, Øresundsforbindelsen og Femern Bælt forbindelsen, og vil sikre, at den vigtige udskiftning af vand mellem Nordsøen og Østersøen gennem Øresund og Bælthavet ikke sættes over styr.

Vurdering i forhold til havstrategirammedirektivets deskriptorer

D1: DN stiller spørgsmål til vurderingen af, at der ikke sker en påvirkning i forhold til miljømål. Det fremgår, at *"For fugle sikres bestande og levesteder opretholdt og beskyttet i henhold til målsætninger under fuglebeskyttelsesdirektivet"*. Dette er modstridende med konklusionen i Natura 2000-vurderingen, hvoraf det fremgår, at en skade på bestanden af klyde og havterne ikke kan udelukkes.

D2: DN undrer sig over konklusionen om, at der ikke er en påvirkning af ikke-hjemhørende arter, da man til støtte til brofundamenter anvender norske sten. Der bør i stedet tages stilling til, hvordan forstyrrelsen af havbunden, etablering af ekstra revlignende habitater osv. for eksempel kan skabe forhold for etablering eller spredning af invasive arter.

D6: I analysen konkluderes det, at man med anlægget af en Als-Fyn forbindelse lever op til miljømål 6.7 om, at almindeligt forekommende arter findes på habitaterne. DN kan dog ikke genfinde en vurdering heraf, og kan ikke gennemskue på hvilket grundlag en sådan vurdering laves. Samtidig konkluderes påvirkningen af tab og forstyrrelse af havbunden ikke.

DN anbefaler:

- at er i forhold til marsvin og grundet nedgangen for bestanden i Bælthavet tages særlige hensyn i forhold til støj, og at der fokuseres på støjdæmpning frem for bortskræmning, samt at der laves en bedre kumulativ vurdering i forhold til påvirkningen på marsvin

- at planer om en sænketunnel opgives, da det konkluderes, at projektet kan lede til en skade for den prioriterede naturtype lagune (1150) og fuglearterne klyde og havterne
- at det undersøges om en flytning af stenrevet kan undgås med henblik på at undgå tab af havbund
- at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål
- at der i forbindelse med anlæg af en evt. forbindelse anvendes princippet om nulløsning, således, at der i projektets opbygning sikres at transporten af vand og salt gennem Øresund og tilførslen af ilt til Østersøen ikke påvirkes

Skaldyrsopdræt (tidligere muslinger)

Arealudlæg til skaldyrsopdræt omfatter udviklingszoner til kultur og omplantningsbanker til produktion af skaldyr (Ak), samt udviklingszoner til opdræt af skaldyr i vandsøjlen (Ao).

Udviklingszoner til muslingeproduktion udgør fortsat det største og mest konfliktfyldte arealudlæg til erhverv i de helt kystnære havområder. Det gør de, fordi der kystnært er meget store rekreative, turismemæssige og naturmæssige interesser, der ikke planlægges specifikt for med havplanen. Havplanens arealudlæg ser ud til at være baseret på erhvervsinteresser. Foretages der ikke en afvejning og prioritering overfor andre interesser i områderne, vil det fremadrettet betyde en kamp fra anlæg til anlæg, når interessenterne støder sammen i forbindelse med konkrete ansøgninger og afgørelser. DN finder det positivt, at ændringen af havplanen reducerer både arealudlæg til banker og vandsøjleopdræt med en 1/3. Reduktionerne for begge zonetyper sker i det Sydfynske Øhav, Storebælt inkl. Østfyn og Vestsjælland, Flensborg Fjord, Aabenraa Fjord, Halkær Bredning, Nivå Bugt, Aarhus Bugt inkl. Kalø Vig og Knebel Vig samt på vanddybder lavere end 7,3 m i Vejle Fjord som frigives til anden anvendelse. Der udlægges tre nye områder til forskningsprojekter om skaldyrsopdræt i vandsøjlen (Ao) i havvindmølleparker i de eksisterende udviklingszoner for vedvarende energi (Ev) ved Kriegers Flak, ved Paludan Flak og ved Anholt Havmøllepark samt den ny zone til skaldyrsopdræt (Ak og Ao) øst for Bornholm. Udlæggene virker relativt uproblematisk. Det skyldes, at DN er tilhænger af, at flere aktiviteter søges samtænkt indenfor de enkelte udlagte erhvervszoner, og her er muslinge anlæg i Ev-zoner en oplagt mulighed. Udlægget ved Bornholm er lille, og ligger ikke kystnært. Det er desuden tvivlsomt, om det kommer i brug eftersom blåmuslinger har ringe vækst i Østersøens brakke vand.

DN finder det omvendt stærkt problematisk, at de eksisterende udlæg i Limfjorden og Horsens Fjord udvides (Ak og Ao) og, at der foreslås ny Ao-zone som overlapper med eksisterende zone Ak38 i Odby Bugt, da såvel udvidelse som nyudlæg sker indenfor Natura 2000-områder. Det fremgår omvendt af Natura 2000-konsekvensvurderingerne, at havplanen ikke bør bidrage til forventninger om opdræt overhovedet i Natura 2000-områder.

I forbindelse med udtagningen af Vejle Fjord er der ikke argumenteret for dybdegrænsen på 7,3 meter, men DN antager, at det baserer sig på ålegræssets miljømål i yderfjorden. For DN er spørgsmålet imidlertid, hvorfor der så ikke tilsvarende lægges beskyttende dybdegrænser ind i de øvrige udviklingszoner for skaldyrsopdræt? Det vil give rigtig god mening, da udbredelse af ålegræsset ikke er foreneligt med etablering af kulturbanker, eller foreneligt med at der placeres vandsøjleopdræt i det overliggende vandvolumen. F.eks. ville en tilsvarende beskyttelse i Isefjord betyde, at der ikke kunne placeres opdrætsfaciliteter på lavere dybde end 5,6 meter.

Beskrivelse af miljøpåvirkninger

Af miljøvurderingens afsnit 7.6.7. om de store arealreduktioner fremgår det, at *"generelt forventes en overordnet positiv miljøpåvirkning af frigivelse af arealudlæggene til udviklingszonerne for skaldyrsopdræt til anden anvendelse."* Det er i sig selv bemærkelsesværdigt i betragtning af, at der så følgelig må forventes negativ miljøpåvirkning af arealer udlagt til skaldyrsproduktion. Alene derfor er de nye udlæg og udvidelser i Natura 2000-områder i Limfjorden og Horsens Fjord stærkt bekymrende.

En række af de nyudlagte arealer til skaldyrsopdræt befinder sig allerede i laveste økologiske tilstandsklasse (dårlig) jf. Vandområdeplanerne. Det gælder Løgstør Bredning (fytoplankton), Thisted

Bredning (fytoplankton og bundfauna), Dråby Vig (klorofyl) og Lovns Bredning (klorofyl og bundplanter) samt Horsens Fjord syd for Endelave (bundplanter). Her må efter vandrammedirektivets bestemmelser ikke ske nogen forringelser. Såfremt der sker bundforringelser, eller tilføres næringsstoffer i form af udlæg af bankemuslinger uden dokumenteret nettofraførsel ved høst, vil det betyde en de facto forringelse. DN er ikke bekendt med, at det nogetsteds er dokumenteret, at omplantning af muslinger eller udlæg af muslingebanker har ført til en nettofraførsel af næringsstoffer - altså at der er høstet mere muslingebiomasse end der er udlagt.

Hertil kommer, at det i Natura 2000-væsentlighedsvurderingen og den resulterende Natura 2000-konsekvensvurdering for samtlige af de Natura 2000-områder, der udvides eller nye områder hvor der gives mulighed for at ansøge om tilladelse til skaldyrsoopdræt til skaldyrsoopdræt (både Ao og Ak), konstateres, at der ikke kan udelukkes væsentlig påvirkning af Natura 2000-områderne og deres naturtyper, får så vidt angår bundfauna og bundvegetation.

Det vil i særdeleshed være naturtyperne lavvandede sandbanker (1110) og lavvandede bugter og vige (1160), som kommer til at holde for i de nye udlæg i Natura 2000-område - og i øvrigt også udenfor Natura 2000-områderne.

Derfor anføres i miljøvurderingen, at ingen af opdrætstyperne bør foregå i- eller nær områder med bundvegetation, og at det skal sikres, at vandområdeplanens økologiske og kemiske tilstand ikke forringes. Projekterne må desuden ikke være i strid med vandområdets indsatser. Disse begrænsninger anser DN for utilstrækkelige, da opdræt ikke bør kunne foregå i eller nær nogen sårbare naturtyper, hvilket også omfatter potentielle ålegræsområder, rev af alle typer og naturlige iltsvindsområder.

I miljøvurderingen anføres det, at der for omplantningsbanker sker forbedringer af vandkvaliteten ved omplantning i både donor og modtageområder. Det anser DN for spekulativt - da det forudsætter, at der i donorområdet faktisk forhindres iltsvind, eller at dette reelt mindskes. Det er der ingen dokumentation for. Der tages heller ikke hensyn til virkningerne af de ekstra bundskrab aktiviteten medfører, og som typisk fører til kollaps af den naturlige bundstruktur og hermed mindre modstandsdygtighed overfor iltsvind.

For modtageområderne savner DN fortsat dokumentation for, at der sker en positiv nettotilvækst ved omplantning (altså kg høstet minus kg udlagt). Såfremt det ikke er tilfældet, betyder aktiviteten en de facto tilførsel af næringsstoffer til området udover den nedsatte resiliens fra den ekstra skrabning af havbunden.

Under påvirkning af Deskriptor 10 'Marint affald' anføres, at skaldyrsanlæg ikke forventes at bidrage med marint affald. Det må siges at være i strid med erfaringerne for vandsøjleopdræt, hvor tab af diverse plastikgrejer er hyppigt forekommende, ligesom slitage på plastdele i anlæggene ikke kan undgå at medføre tab som affald, herunder som mikroplast.

Det fremgår desuden af miljøvurderingen, at: "*Muslingeopdræt betyder, at der lokalt sker en forøgelse af biodeposition, men at der på bassinskala sker en reduceret sedimentation grundet muslingernes filtration af fytoplankton og partikler fra vandsøjlen.*" Denne beskrivelse tager ikke højde for, at opdræt i vandsøjlen alt andet lige bidrager til at tilbageholde næringsstoffer i et fjordområde, idet optagelse i muslinger eller fækalier betyder, at næringsstofferne ikke føres med vandstrømmen ud af fjorden, til mindre sårbare vandområder. I fjorden kan næringsstofferne så indgå i gentagne produktionscykluser, hver med bundnært iltforbrug til følge. Denne tilbageholdelse i fjorden vil således modvirke den nævnte mindre sedimentation på bassinskala.

Af udkastet til ændring af havplanen fremgår, at der for zoneudlæg til skaldyrsoopdræt er sket en tilskæring i havplanen, så der tilstræbes en hensigtsmæssig afstand til havne, fysiske anlæg o.l. Der er her sikret en afstand på mindst 500 meter. Det er bemærkelsesværdigt, at man - på basis af rådgivning fra DTU Aqua, kun opererer med beskyttelsesafstande på 100 meter til sårbare naturtyper af skaldyrsoopdrætsanlæg i vandsøjlen, i en havplan som bryster sig af at være økosystembaseret og fremme bæredygtig udvikling, mens man af andre erhvervshensyn udlægger betydeligt større "hensigtsmæssige" afstandskrav. Der foreligger modelgrundlag fra DTU Aqua vedr. slamspredning fra

opdrætsanlæg, der viser påvirkninger på 100-500 meter fra anlæggene. Derfor vil et generelt afstandskrav for opdræt til sårbare naturtyper på 500 meter være berettiget og i overensstemmelse med forsigtighedsprincippet.

DN anbefaler:

- at de foreslåede udvidelser og nye udviklingsarealer til skaldyrsopdræt i N2000 områder udgår af havplanen, både for vandsøjle- og bund-kulturer
- at der indføres en retningslinje for konkrete tilladelser til muslingekulturer i vandsøjlen der sikrer 500 meters afstand til alle sårbare naturtyper, og naturlige iltvindsområder
- at alle skaldyrszoner reduceres dybdemæssigt, så de tilgodeser miljømålene i vandområdet for ålegræssets dybdeudbredelse, jf. Vejle Fjords reduktion til vanddybder på 7,3 meter
- at havplanen skal godtgøre, hvorledes arealudlægget til muslingekulturer bidrager samlet set til, at den danske muslingesektor får et mindre miljømæssigt fodaftryk, jf. Muslingepolitikken
- at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål

Havbrug

Udkastet til ændring af havplanen indebærer, at det samlede areal til havbrug reduceres samlet set med 9,1 km², til 63 km². Der sker udvidelse af arealudlægget til en udviklingszone ved Hjarnø i Horsens Fjord (udviklingszone Ah26), tilføjes en udviklingszone til havbrug syd for Endelave (Ah54) og så udtages zonerne Ah45, Ah46, Ah47, Ah50 og Ah51 i Kattegat.

DN finder det positivt, at det samlede arealudlæg til havbrug er indskrænket med udtag af arealer i Kattegat. Men det er omvendt uforståeligt, at der udlægges nyt areal til havbrug ved Endelave, og sker udvidelse af udviklingszonen ved Hjarnø i Horsens Fjord. Det har ellers været den tidligere Socialdemokratiske regerings opfattelse, at der ikke skulle tillades udvidelser til eksisterende eller til nye havbrug i danske farvande. Senest fremgår det af svar fra december 2023 på §20 spørgsmål fra miljøministeren, at der intet nyt er i forhold til dette spørgsmål. Udvidelsen giver derudover meget dårlig mening, da fjorden allerede befinder sig i dårligste økologiske tilstandsklasse, hvor yderligere udledninger af næringsstoffer derfor ikke kan tillades jf. ikke-forringelsesprincippet i vandrammedirektivet, og tilhørende EU domstols-afgørelser. Ligesom forsigtighedsprincippet tilsvarende nævnes i præambel 14 i EU-direktivet, som ligger til grund for havplanen.

For så vidt angår udviklingszonen syd for Endelave, så befinder området sig kun ca. 1,5 km nord for Natura 2000-området *N56 Horsens Fjord, havet øst for og Endelave*. Der er foretaget en Natura 2000-væsentlighedsvurdering for udviklingszonen, som konkluderer, at der ikke på forhånd kan udelukkes væsentlige påvirkninger af de udpegede marine naturtyper og arter i N56. Der er lavet en Natura 2000-konsekvensvurdering, som konkluderer, at den udlagte udviklingszone til havbrug syd for Endelave ikke i sig selv vil forringe den kemiske eller økologiske tilstand i Natura 2000-området eller skade områdets integritet. Samtidigt står det klart, at udnyttelse af arealudlægget vil medføre væsentlig negativ påvirkning af næringsstoffer og andre parametre af betydning for N56, eftersom den væsentligste grund til områdets ringe tilstand i dag er for mange næringsstoffer.

Det bemærkes i øvrigt, at det anføres under Deskriptor D7 'Marint affald', at havbrug ikke forventes at bidrage med marint affald. Det er i modstrid med gældende erfaringer hvor almindeligt slid og havarier klart medfører tab af marint affald, herunder mikroplast.

DN anbefaler:

- at arealudlægget syd for Endelave (AH54) udtages af planen, da det ikke kan udnyttes uden skadevirkning på Natura 2000-område N56
- at arealudlægget Horsens Fjord (umiddelbart vest for Hjarnø) udtages af planen, da fjorden allerede befinder sig i dårligste tilstandsklasse, og derfor ikke må forringes med yderligere udledninger

- at alle udviklingszoner hvori der ikke befinder sig havbrug fjernes fra havplanen, i overensstemmelse med den hidtil udmeldte nationale politik på området om ikke at udlægge areal til flere havbrug
- at det gøres til et langsigtet mål i havplanen at bringe de eksisterende havbrug på land, eftersom fiskeproduktion i åbne netbure til havs ikke kan betragtes som BAT
- at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål

Landvinding - Lynetteholm

Det eneste tillæg til havplanen hvad angår landvinding omhandler Lynetteholmen. Et omfattende bygge- og anlægsprojekt, som har omfattende miljøkonsekvenser. DN bemærker særligt, at der for landvinding ikke er lavet en vurdering af konsekvenser i forhold til havstrategirammedirektivets kriterier.

Det er alment kendt, at der er omfattende konsekvenser ved etablering af Lynetteholmen. I miljøvurderingen og dertilhørende modelberegninger konkluderes det, at projektet, vil påvirke vandskiftet mellem Nordsøen og Østersøen igennem Øresund svarende til 0,25 pct +/- 25 pct af det totale vandskifte i bæltet. Det konkluderes samtidig, at det er uklart, hvilken konsekvens det vil have for Østersøens vandmiljø, men at det antages at være ubetydeligt.

DN efterspørger konkret en vurdering af, hvordan landvindingen kan påvirke havstrategiens deskriptorer, herunder særligt havbund og hydrografiske ændringer. En sådan vurdering er gennemført for de andre udviklingszoner. DN vurderer særligt, at der udestår en vurdering i forhold til D6 og D7.

D6

Den planlagte landvinding, som led i etableringen af Lynetteholmen, vil medføre tab af havbund, i det område hvor indvindingen finder sted samt forstyrrelse af havbunden i området omkring anlægsarbejdet. Vurdering og håndtering heraf bør indgå i miljøvurderingen, hvis det skal fastholdes, at miljøvurderingen er i overensstemmelse med havstrategirammedirektivet. Der er på EU-plan fastsat en tærskelværdi for det maksimale tab, der må ske pr habitattype pr biogeografisk region. Der bør i vurderingen indgå, hvor stort et tab projektet vil medføre og på hvilke habitattyper, hvilket bør sammenholdes med tærskelværdien, og med de øvrige eksisterende og projekterede tab, som følger af havplanen. Det samme gælder forstyrrelse af havbunden.

D7

DN bemærker, at der i havstrategiens indsatsprogram 2017 under D7 'Hydrografiske forhold' blev redegjort for den hidtidige praksis i Danmark i forbindelse med større anlægsarbejder. Her påpeges eksplicit, at der i forbindelse med de faste forbindelser over Storebælt, Øresund og Femern er projekteret efter reelle 0-løsninger for de hydrografiske forhold, hvilket konkret indebærer ingen blokerings effekter for vand- og salt-transporter. Det blev påpeget, at alle tænkelige afværgeforanstaltninger skal bringes i anvendelse med henblik herpå, særligt vedr. ind- og udstrømning til Østersøen. Det udmøntes i indsatsplan 2017 således, at (det midlertidige) miljømål for D7 er "*Menneskeskabte, permanente hydrografiske ændringer har højst lokale virkninger...*" og at dette forventes nået med eksisterende indsatser, hvilket kun kan forstås som en fortsættelse af princippet om at projektere efter reelle 0-løsninger.

I det nye indsatsprogram, som netop har været i høring, angives det nu, at ændringer alene må have lokale virkninger. Det anføres, at det – på grund af manglende viden – ikke kan udelukkes, at meget store anlægsprojekter, eller kumulative effekter fra mange små, potentielt kan have effekter, der strækker sig ud over et lokalt niveau. Yderligere henvises til manglen på en klarere definition af god miljøtilstand for D7, herunder tærskelværdier.

Det er en svækkelse i forhold til beskyttelsen i forhold til tidligere indsatsprogrammer. En eksplicit fastholdelse af 0-løsninger som bærende projekteringsprincip i alle anlægsprojekter er helt afgørende for ikke at risikere gradvise ændringer af hydrografiske forhold af større regional betydning

og herunder ikke mindst vedr. ind- og udstrømning til Østersøen. Det er også helt nødvendigt for at opfylde målet om, at aktiviteterne alene må have lokale effekter. I lyset af manglende viden om aktiviteterets effekt på de hydrografiske forhold er dette den forsvarlige anvendelse af forsigtighedsprincippet. Det bør derfor også gælde for Lynetteholmen, eftersom modelleringerne for projektet tydeligvis ikke viser en 0-løsning. En vurdering af projektets påvirkning på D7 hydrografiske ændringer bør indgå i miljøvurderingen.

En tilsvarende vurdering bør laves i forhold til de øvrige deskriptorer under havstrategien, som landvindingen påvirker, herunder D11 (støj), D5 (næringsstoffer) og D1 (arter).

DN anbefaler:

- at miljøvurderingen suppleres med en vurdering af hvordan landvindingen til Lynetteholm kan påvirke havstrategiens deskriptorer, herunder særligt havbund og hydrografiske ændringer
- at zonen til Lynetteholm kun kan udnyttes, såfremt der i havplanen fastlægges en specifik retningslinje med krav om en reel 0-løsning for vand- og salttransporten gennem Øresund
- at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål

Sejladskorridorer

Afsnittet omhandler ændringer i udlagte sejladskorridorer, herunder særligt en helt ny sejladskorridor S144, med henblik på at dirigere trafikken til og fra Storbritannien.

DN ser kritisk på udlægget af en ny sejladskorridor, og den manglende begrundelse for den valgte placering. DN finder det desuden kritisk, at udlægget ikke er miljøvurderet, herunder konsekvenserne for de eksisterende naturzoner, som udlægget overlapper med.

Det begrundes i miljøvurderingen med, at der ikke ventes nogen væsentlige ændringer i miljøpåvirkningen fra skibstrafikken ved etablering af en ny sejladskorridor, da skibene må sejle overalt. DN peger på, at AIS-data, og undersøgelser udarbejdet i forbindelse med andre sejladskorridorer og skibsruiter viser, at skibsfarten typisk vil koncentrere sig inden for sejladskorridorer⁸, hvilket må antages også at blive tilfældet for den nye korridor.

Selv om skibstrafikken vil medføre færre miljøpåvirkninger i de områder den flytter fra, ændrer det ikke ved, at miljøkonsekvenserne indenfor den nye korridor bør belyses. Det gælder blandt andet om zoner udlagt til natur med henblik på etablering af to strengt beskyttede områder (område G og H). Selv om skibsfart ikke er forbudt inden for de strengt beskyttede havstrategiområder, vil en ny sejladskorridor og øget skibsfart i området stride mod EU's vejledning om strengt beskyttede områder, og medfører en væsentlig risiko for, at de to områder ikke vil blive accepteret af EU og anerkendes som strengt beskyttede.

DN peger på, at miljøvurderingen desuden bør forholde sig til konsekvenserne ved øget lavfrekvent støj.

Endeligt peger DN på, at der i forbindelse med den nye korridor bør laves en gennemgang af potentielle påvirkning og konsekvenser for havstrategiens deskriptorer.

DN anbefaler:

- at den nye sejladskorridor lægges udenfor de to nye strengt beskyttede og almindeligt beskyttede områder (N125 og N138) samt det eksisterende Natura 2000 område N158

---

⁸ Jakob Tougaard et al., 2023. Effects of rerouting shipping lanes in Kattegat on the underwater soundscape. Report to the Danish Environmental Protection Agency on EMFF project TANGO. Aarhus University, DCE – Danish Centre for Environment and Energy. Scientific Report No. 535 <http://dce2.au.dk/pub/SR535.pdf>

- at det miljøvurderes, hvilke konsekvenser en ny sejladskorridor og dermed potentiel øget trafik inden for korridorerne kan medføre, herunder blandt påvirkningen med undervandsstøj, af de strengt beskyttede naturområder som gennemskæres og i forhold til havstrategiens deskriptorer, herunder en vurdering i forhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer

Marinarkæologisk kulturarvsdeponering

Med udlægningen af marinarkæologiske kulturarvsdeponeringer (Mk) tilføjes en ny anvendelseszone til havplanen, som skal muliggøre midlertidigt deponering af kulturarv i og uden for zonerne. Der kan i områder etableres dykkerstier af hensyn til turismen.

Det fremgår af miljøvurderingen, at deponerede vrage vil kunne styrke bundfaunaen og biodiversiteten. DN peger på, at dette ikke er tilfældet for alle havbundstyper, da et vrage placeret på en ren sandbund uden andre hårbundstrukturer, vil medvirke til en ændring i sammensætningen af arter i det lokale område, der ikke nødvendigvis vil være positiv for biodiversiteten. Omvendt bakker DN op om, at alle stenrevsformationer friholdes for nedlægning af fortidsminder.

Af tabel 7-29 fremgår det, at D2 (ikke-hjemmehørende arter) ikke er relevant i områder med mulighed for arkæologisk deponering. DN peger dog på, at fortidsminder kan medbringe ikke-hjemmehørende arter til et område, hvor disse ikke findes i forvejen. Ligesom de kan agere trædesten for ikke-hjemmehørende arters mulighed for at bevæge sig ind i de danske farvande.

I stort set alle de udlagte områder er der registreret forekomst af marin vegetation som fx. ålegræs og makroalger. Det er vegetation, som er vigtig for det marine liv. Vegetationen yder flere økosystemtjenester, og skal søges beskyttet. Derfor er det ikke hensigtsmæssigt, at der deponeres marin kulturarv, hvor der er registreret marin vegetation.

DN anbefaler:

- at alle udpegningerne justeres, så områder med viden om marin vegetation friholdes for deponeret kulturarv
- at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til eksisterende miljømål

Råstofindvinding

Med tillægget til havplanen foreslås en justering af 82 ud af 108 udlagte råstofområder. Det omfatter blandt andet tilretninger, så der ikke længere findes zoner på vanddybder, der er under 6 meter i overensstemmelse med kravene i råstofloven. Derudover tilføjes nye arealudlæg i forbindelse med Energiø Nordsøen og Horns Rev. I alt en forøgelse på 23 km² således at det endelige areal kommer op på 7.261 km².

Inden havplanen blev vedtaget, var der kun udlagt 688 km² til råstofindvinding på havet, hvilket svarede til ca. 0,7 % af det danske havareal. Med udlægningen i dette tillæg og den tidligere havplan, er arealet oppe på ca. 7% af det danske havareal, altså mere end 10 x forøgelse af arealet, der i princippet kan anvendes til råstofindvinding.

DN er bekendt med, at der er igangsat udarbejdelsen af en national råstofstrategi, der blandt andet skal se på at reducere det udlagte areal fra 7% til 5%. DN hilser både den nationale strategi og denne reduktion velkommen, men mener fortsat, at der er tale om en ubegrundet og voldsom forøgelse af udviklingszonen. Der savnes grundlæggende en analyse af behovet for arealudlæg i planperioden. Miljøvurderingen henviser ikke til nogen analyse af, om dette udlæg reelt dækker det forventede forbrug i denne planperiode, eller om der er tale om en overplanlægning, der er i strid med direktivet, og som ikke vil sikre målet i havplanen om at være økosystembaseret eller sikre bæredygtig udnyttelse af havet.

DN håber desuden, at den nationale råstofstrategi bliver helhedsorienteret, og dermed sikrer, at planlægningen for råstoffer på land og hav bindes sammen. Et styrket nationalt overblik over ressourcerne begge steder kan sikre en bedre planlægning i forhold til den påvirkning råstofgravning har på naturen.

DN finder ikke, at det fremgår, hvordan havplanen reelt forholder sig til samspillet mellem land og hav, herunder til hvordan udlæg af kystnære råstofområder er indtænkt i forhold til at sikre de kystnære økosystemers sårbarhed mod blandt andet erosion. Det er ellers et indholdsmæssigt kravkrav jf. bekendtgørelsen om maritim fysisk planlægning (§6 stk. 1 nr. 3) og det bag ved liggende direktivs artikel 1, stk. 16⁹.

I de kystnære råstofudpegninger, som for eksempel i Køge Bugt og i Bælthavet/Kattegat, ønsker DN, at der ikke sker indvinding indenfor 3 sømil, eller på lavere vand end de målsatte dybder i forhold til ålegræsudbredelsen jf. vandområdeplanerne. Det skal generelt beskytte kysterne mod øget erosion på grund af dybdeforøgelsen fra råstofindvinding, og samtidigt sikre mod fjernelse af livsbetingelser for bundvegetation i dybder med tilstrækkeligt lys. På dybere vand ønsker DN, at dybdegrænsen fastlægges udenfor den aktive bølgezone.

Der er fortsat et stort overlap eller meget nær beliggenhed mellem råstofområder og Natura 2000-områder, hvilket medfører potentielle negative påvirkninger på udpegningsgrundlaget. Konkret udlægges et område til råstofindvinding indenfor Natura 2000-område ved Horns Rev (R95) og i Natura 2000-området Sydlige Nordsø (N246). I havplanen er desuden allerede udlagt flere områder til råstoffer indenfor Natura 2000-området Rønne Banke og Adler Grund ved Bornholm. DN finder det stærkt problematisk, at der planlægges mulighed for råstofindvinding indenfor vores beskyttede områder, som betyder, at områderne reelt ikke er beskyttede.

Med havplanen er der udlagt flere råstofområder lige op ad eller rundt om beskyttede havområder. Indvinding i disse områder vil kunne have en negativ påvirkning ind i områderne, og dermed på udpegningsgrundlaget. DN finder, at ændringerne til havplanen mangler at forholde sig kumulativt til hele det areal, der er udlagt til råstofindvinding, og til hvilken betydning det potentielt vil kunne få for havnaturen. Det er i DN's optik ikke nok, miljømæssigt kun at forholde sig til de mindre ændringer der kommer med denne aktuelle justering af planen.

Der udlægges to områder til råstoffer (hhv. R109 og R111) i forbindelse med Energiø Nordsøen, selvom en udmelding fra Klimaministeren fra juni 2023 har sat en kunstig energiø på pause grundet de massive ekstraomkostninger. DN finder ikke, at disse områder bør udlægges i havplanen, jf. ministerens udmelding. Der er endnu ikke truffet endelig beslutning om energiøen, hvorfor ændring af havplanen i forhold til at sikre råstoffer til øens realisering, bør afvente viden om hvorvidt behovet som måtte opstå kan tilgodeses inden for allerede planlagte råstofområder.

Der savnes i miljøvurderingen en vurdering af, hvad udlæg af nye råstofområder har af betydning for den tærskelværdi, der er vedtaget for tab af havbund jf. havstrategirammedirektivets D6. En så massiv arealmæssig forøgelse vil kunne påvirke, hvor mange procenter af de forskellige havbundstyper i et givent areal der er 'tilbage' til andre aktiviteter - der også medvirker til tabt havbund. Det gælder også, selvom der ikke nødvendigvis vil ske råstofindvinding på hele det udpegede areal. Som DN ser det, er udlæg af nye udviklingszoner til råstoffer i strid med målet i D6 om at minimere tabet af havbund. Dermed modarbejder havplanen havstrategirammedirektivet. DN finder desuden, at den massive udvidelse af udviklingszonen til råstoffer er i strid med målet om, at havplanen bliver økosystembaseret.

Bundfauna:

Det fremgår af miljøvurderingen, at *"Afhængig af omfanget af indvindingen/sandsugningen, vil*

⁹ *"Hav- og kystbaserede aktiviteter er ofte indbyrdes tæt forbundne. Med henblik på at fremme en bæredygtig anvendelse af det maritime rum bør den maritime fysiske planlægning tage hensyn til samspillet mellem land og hav. Af denne grund kan maritim fysisk planlægning spille en meget nyttig rolle ved at fastlægge retningslinjerne for en bæredygtig og integreret forvaltning af menneskelige aktiviteter til søs, bevarelse af den organiske del af miljøet, de kystnære økosystemers sårbarhed, erosion og sociale og økonomiske faktorer"* (kilde: Europa-Parlamentet og Rådets direktiv 2014/89/EU om rammerne for maritim fysisk planlægning).

bundfaunaen typisk genindvandre/reableres i løbet af 1-2 år” samt at “I områder med høj indvindingsintensitet vil bundfaunaen være genetableret efter 15-20 år”. Dette er sikkert rigtigt for nogle områder, men der er mange områder især de indre danske farvande, hvor dette ikke sker. Der er et meget tydeligt sugehul i Nivå Bugt, der er etableret for mere end 50 år siden. Ligesom der heller ikke ses tilførsel af sand til Køge Bugt, eller de sugehuller på Disken og Lappegrund, der blev råstofindvundet kraftigt på omkring 2014. Derfor ses der ikke belæg for at konkludere, at en genetablering vil ske indenfor 15-20 år.

Derudover er vores havområder, især vores indre danske farvande, så stærkt forarmende, at bundfaunaen ikke kan vente 15-20, år før den er genetableret. Der kan have været iltsvind og bundvendinger mange gange, inden for dette tidsrum.

Tobis:

De to udlagte råstofområder i Nordsøen, R109 og R111, ligger begge på områder der er vigtige gydeområder for tobis, hvorfor rådstofgravning her vil forringe gydeområdet. Derudover ligger R111 lige op ad det nye almindeligt og strengt beskyttede havstrategiområde G. Den ydre del af område G er almindeligt beskyttet, hvilket vil sige, at havbunden skal sikres. Råstofindvinding på kanten til området vil kunne medføre en påvirkning ind i området, og dermed en ændring på sedimentet i det beskyttede område.

DN anbefaler:

- at der gennemføres en behovsanalyse af areal til råstofindvinding i planperioden, og at udviklingszonen tilpasses dette, herunder som minimum en halvering af det udlagte areal, og således at områderne ikke overlapper med natur- og miljøbeskyttede områder
- at miljøvurderingen forholder sig til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til eksisterende miljømål, herunder, hvad udlægningen af råstofområderne betyder for de EU vedtagne tærskelværdier og 'arealforbruget' af de forskellige havbundstyper i de givne havområder, såfremt de tages i brug
- at R109 og R111 fjernes fra udpegningen, idet der pt. ikke er behov for områderne, og de derudover er placerede på de vigtige gydeområder for tobis
- at dybdegrænsen offshore for hvor der kan indvindes råstoffer fastlægges til minimum 12 meters dybde
- at dybdegrænsen for hvor der kan indvindes råstoffer kystnært, skal ske udenfor 3 sømil eller den målsatte dybdegrænse for ålegræs

Kumulative effekter

Miljøvurderingen som følger tillægget til havplan, beskriver meget overordnet de potentielle kumulative miljømæssige påvirkninger af arter og habitattyper, som ændringerne af havplanen kan medføre. Derudover henvises til, at der bør laves en grundig gennemgang af, hvilke konsekvenser udbygninger af for eksempel havvind vil have forud for konkrete projekters gennemførelse.

DN finder, at de kumulative vurderinger som fremgår af miljøvurderingen, både er mangelfulde og kun i begrænset omfang bruges i vurderingen af udbredelsen af de enkelte udviklingszoner. Det betyder, at en række af konklusionerne om at et tillæg til havplanen ikke vil medføre en negativ miljøpåvirkning, er dårligt underbygget. Dertil kommer, at de kumulative vurderinger ikke medtager miljøpåvirkningen som kan komme i forhold til eksisterende men endnu ikke realiserede planer i den eksisterende havplan og i andre planer.

DN mener, at de kumulative vurderinger af hele havplanen skal vurderes – de eksisterende udviklingszoner i kumulation med de nye justerede udviklingszoner m.v. Det er nødvendigt for at havplanen kan leve op til kravene i den politiske aftale om at sigte mod bevarelse, beskyttelse og forbedring af miljøet, og det er nødvendigt i forhold til lovgrundlaget som stiller krav om en økosystembaserede tilgang. Og det skal desuden ses i relation til miljøvurderingslovens krav om at beskrive den sandsynlige væsentlige indvirkning på miljøet og relatere dette til vedtagne miljømål, herunder målet om at opnå god miljøtilstand i havet.

Det fremgår af miljøvurderingen, at der inden etablering af en række af de planlagte anlæg bør laves en samlet vurdering af potentielle kumulative konsekvenser, herunder under inddragelse af de planer om anlægsprojekter der findes i nabolande som Sverige, Tyskland og Polen. Det er nødvendigt, også selv om de Danske planer endnu ikke er nærmere planlagte, da der er gældende omfattende anlægsplaner i både Nordsøen og Østersøen. Det medfører potentielle risici både direkte på arter og habitattyper og indirekte gennem ændrede strømforhold, vindforhold mv. Derfor er der behov for en omfattende planlægning for Nordsøen, så vel som for Østersøen. Før der er bedre forståelse af disse potentielle kumulative konsekvenser, bør havplanens udviklingszoner ikke kunne ibrugtages.

DN peger på, at det er en væsentlig mangel, at fiskeriets miljøpåvirkning ikke indgår i vurdering af de kumulative miljøpåvirkninger, da fiskeriet medfører en omfattende negativ påvirkning på en række arter og habitater.

Derudover bør naturtilstanden forårsaget af påvirkninger fra eksisterende næringsstofudledninger også inddrages i den kumulative vurdering. Det vil desuden bidrage til at sikre koblingen mellem land og hav.

Ligeledes burde forventede klimaforandringer og disses påvirkninger på havmiljøet også inddrages i vurderingen af havplanens kumulative miljøpåvirkninger.

DN anbefaler:

- at miljøvurderingen genbesøges, således at de kumulative vurderinger - ud over vurderingen af miljøpåvirkningerne af tillægget til havplan, også omfatter såvel effekterne af den planlægning der allerede er vedtaget med den gældende havplan, samt planlægningen for Nordsøen og Østersøen som er gennemført af vores nabolande
- at ovenstående vurdering forholder sig til både påvirkninger på arter og naturtyper, og påvirkningen på havstrategirammedirektivets deskriptorer
- at vurderingen af de kumulative effekter medtager fiskeriets betydning
- at naturtilstanden forårsaget af påvirkninger fra eksisterende næringsstofudledninger fra land m.v. inddrages i vurderingen af de kumulative miljøpåvirkninger
- at de forventede klimaforandringer og disses påvirkninger på havmiljøet inddrages i vurderingen af havplanens kumulative miljøpåvirkninger
- at der på baggrund af ovenstående forbedrede vurdering af de kumulative miljøpåvirkninger sker en tilpasning af udviklingszonerne, så størrelsen på udlagte arealer nedjusteres efter behov, og så det sikres, at havplanen og efterfølgende udvikling er bæredygtig og økosystembaseret

Grænseoverskridende virkninger på miljøet

Da havstrømme og udbredelsen af arter ikke følger landegrænser, kan udnyttelse af havplanens udviklingszoner medføre grænseoverskridende påvirkninger på havområdet i vores nabolande. Generelt behandles VE, CO₂-lagring og landindvinding, mens de nærmere forventninger til arten og omfanget af de grænseoverskridende miljøpåvirkninger ikke beskrives.

Nordsøen:

Der vurderes påvirkningen fra VE og energiøer på de hydrografiske forhold og vandkvalitet, fugle og naturtyper. Man forholder sig klogt til, at opsætning af VE i både Danmark og vores nabolande vil kunne påvirke de hydrografiske forhold, og evt. forstærke de kumulative effekter. DN mener, at der mangler en vurdering af den mulige konsekvens ved PtX-anlæg på energiøer og som brintmøller, i forhold til Nordsøen som et hele.

Det konkluderes meget overordnet, at der ikke er viden om påvirkningen fra energiøer på trækende fugle, men at havmøller og energiø kan fortrænge både overvintrende og rastende fugle, og dermed udgøre en barriereeffekt, men at en energiø også kan have en positiv effekt som rasteplass under træk. Men der konkluderes ikke på, hvad det så vil have af effekter på trækfugle fra Europa.

Kun, at "... udnyttelse af den udlagte udviklingszone til vedvarende energi og energier i den centrale del af Nordsøen kan medføre en moderat påvirkning af fugle, hvor den største påvirkning vil ske, hvis energien (energierne) etableres som en inddæmmede ø". Dermed forholder man sig ikke til konsekvenserne ved ønsket og planerne om den massive udbygning af havvind i Nordsøen, ikke kun i Danmark men også i vores nabolande, og hvilke effekter det vil kunne have i forhold til fortrængning og barrierer effekter. Flagermus vurderes slet ikke i forhold til til udbygningen af havvind, hvilket DN finder stærkt kritisabelt.

Samme meget overordnede konklusion findes for naturtyper. Her konkluderes det, at det skal "... undersøges, om sediment, der spildes i forbindelse med opfyldnings- eller gravearbejder, kan føres med strømmen ind i det tyske Natura 2000 område DE 1000-301 og påvirke habitatnaturtypen sandbanke (1110) samt om undervandsstøj i forbindelse med ramning af for eksempel spuns eller monopælsfundamenter til havmøller kan påvirke arterne marsvin (1351) og spættet sæl (1365)". Derved sker der ikke en tilstrækkelig vurdering af, hvilke konsekvenser der forventes af udbygningen af hele udviklingszonen på Tysklands population af marsvin og sæler – herunder også i forhold til undervandsstøj, hvis både Danmark og Tyskland (og evt. Holland) samtidigt igangsætter større udbygning med havvind.

Der savnes ligeledes en vurdering af påvirkningen på tobis, der har flere store gydeområder i området (også på tysk side), og som er en vigtig fødekilde for mange af områdets fugle.

Vurderingerne forholder sig ikke til nabolandenes Natura 2000-områder. For eksempel gennemgås kun de danske Natura 2000-områder i vurderingen for Hasselø vindpark (se også afsnit om VE). Det er uforståeligt, da denne del af miljøvurderingen netop har til formål at behandle de mulige grænseoverskridende effekter af forskellige aktiviteter i danske farvande. Derfor må nabolandenes beskyttede områder nødvendigvis indgå i vurderingen, og som minimum vises på kort og påvirkningen af deres udpegningsgrundlag gennemgås.

Hasselø – For dette område konkluderes det for fuglene, "... at udnyttelse af udviklingszonen til vedvarende energi ved Hasselø vil medføre en moderat påvirkning af havfugle i Kattegat". Men der ses ingen data, som viser, at konklusionen bygger på hvordan fuglen fx trækker ud fra de svenske kyster.

For 'naturtyper og fisk' gennemgås området på samme måde som i kap 7.2. Men vurderingerne forholder sig ikke til, om byggeriet ved Hasselø vil kunne få en grænseoverskridende påvirkning på naturtyper og fisk i den svenske del af Kattegat.

Ift. marine pattedyr konkluderes det, "... at udnyttelse af udviklingszonen til vedvarende energi ved Hasselø vil forårsage ubetydelige negative påvirkninger af marine pattedyr". Særligt i forhold til marsvin fremgår det, at "I Sverige og i HELCOM er (Bælthavspopulationen) bestanden karakteriseret som i kritisk tilstand. Udgangspunktet for vurderinger af eventuelle påvirkninger af bestanden af marsvin i indre danske farvande betyder også, at der vil være forskelle i vurderinger af eventuelle påvirkninger" samt at "Forskellen i udgangspunkter kan betyde at den samme påvirkning bedømmes forskelligt i henholdsvis Sverige og Danmark. Landene bør derfor søge et samarbejde om et fælles grundlag for vurderingerne af påvirkninger af for eksempel marsvin".

Det undrer DN, at Danmark har en anden tilgang til sårbarhedsvurderingen af denne population end HELCOM og Sverige. DN anbefaler, at Danmark tilslutter sig den samme vurdering som HELCOM.

Lynetteholm indgår som landvindingszone i havplanen. I konsekvensvurderingens afsnit 8.3 fremgår det, at det er uvist, hvad projektets erkendte blokerings effekt på vand- og salt-transporten gennem Øresund til Østersøen vil have af betydning for Østersøens økologiske tilstand. DN peger på, at dette zoneudlæg derfor bør medtages i vurderingen af grænseoverskridende virkning på miljøet.

Tilsvarende gælder det for Danmarks egne øvrige projekter med indvirkning på hydrologien gennem de danske stræder som for eksempel Fyn-Als-forbindelsen. Disse bør sammen med vores naboland-

des anlægsprojekter med tilsvarende virkninger, indgå i en samlet kumulativ vurdering af effekterne på Østersøen. DN mener, at en sådan kumulativ vurdering skal munde ud i tilpasninger, der sikrer en samlet 0-løsning for Østersøen.

DN anbefaler:

- at miljøvurderingen reelt tager højde for de grænseoverskridende effekter af planlægningen i de danske farvande, herunder vurdering af barriereeffekter og fortrængning og påvirkning af nabolandes naturbeskyttede områder ved en massive udbygning af havvind, PtX-anlæg, landvindingsprojekter og større infrastrukturprojekter som indgår i havplanen

Resume af hørings svar fra DN's lokale afdelinger

DN Norddjurs

Råstofindvinding på havet til landvindingsprojekter bør undgås, for eksempel ved Århus. Råstofindvinding R67 ligger midt i Natur- og beskyttelsesområde N151. På trods af Norddjurs Kommunes konstatering af at vores kystfarvand er robust, forekommer der et stigende iltsvind i det kystnære farvand G15, og et tilsvarende fald i den rige biodiversitet der har præget farvandet. Det er bekymrende, at vores sårbare farvande vil blive påvirket af råstofindvinding bl.a. i vores nærområde R94 – Moselgrund samt i nærområderne i Århus Bugt. Derfor bør det kystnære farvand G15 udpeges som strengt beskyttet. Området er sammenhængende med naturbeskyttelsesområdet N151. G15 er karakteriseret ved en rig variation i bundforhold med stort potentiale for naturgenopretning.

Havbrugenes fiskeproduktion bør flyttes på land i højteknologiske RAS-anlæg, hvor spildevandet kan renses. Havbrug med åbne bure er en husdyrproduktion direkte i havmiljøet uden nogen form for rensning, som ikke bør fortsætte, da der ikke er tale om BAT (Best Available Technic).

Norddjurs Kommunes kystområde er præget af store områder med mindre ådale der afvandes og drænes gennem korte vandløb ud i Kattegat. Miljøkatastrofen i januar 2024 hvor industrivirksomheden Nordic Waste ved Alling Å i Randers Kommune, truer Alling Å, Grund Fjord, Randers Fjord og Kattegat, er et skræmmende eksempel på manglende sammenhængende planlægning af hav- og kystområder. Planlægning er også afgørende i forhold til udledning af næringsstoffer fra det intensive landbrug i kommunen. Derfor er det en stor mangel i havplanen at der ikke planlægges for samspillet mellem land og hav.

DN Syddjurs

DN Syddjurs foreslår, at 2 områder udpeges som strengt beskyttede. Det drejer sig først om Natura 2000 område nr. 194 Mejl Flak (N), der har en høj biologiske værdi og biodiversitet. Som konsekvens bør råstofområderne R 87 og R 89 udgå og R 86 beskæres mod vest for at kunne udvide Natura 2000 området mod øst med ca. 1/3 af sejlrendens bredde. Tilsvarende foreslås havområdet omkring øen Hjelm med Natura 2000 område N 145 ved Kobberhage udlagt som strengt beskyttet. Råstofudviklingsområde R94 bør reduceres tilsvarende.

Derudover foreslås 2 områder udpeget som beskyttet havområde. Det drejer sig først om Skade Grund som ligger i forbindes med Natura 2000 område nr. H 47, som har lave vanddybder omkranset af områder med stejle skrænter. Og dernæst om havområdet Dråby Bugt, øen og havområdet mod nord til Ruggård. Som konsekvens heraf bør følge en reduktion af R94.

De lavvandede indre danske farvande er ikke egnede til havbrugsproduktion med direkte udledning af meget store mængder udrenset spildevand i form af kvælstof, fosfor, tungmetaller, medicinrester og sediment, hvorfor alle havbrugsområder bør udtages af havplanen, fra Anholt i Nord til Hjelm i syd.

Råstofindvinding har medførte en lang række negative miljøkonsekvenser for havmiljøet. Med henblik på havets ringe miljøtilstand foreslår DN Syddjurs, at der gennemføres en bindende rækkefølgeplanlægning for de udlagte råstofområder som sikrer, at de områder hvor skaden på havmiljøet

vurderes at blive mindst - udvindes først. Også selv om det betyder, at den fremtidige råstofindvinding henvises til områder med større vanddybde, længere sejltilid til brugsstedet og mindre attraktiv materialebestand.

Endelig peger DN Syddjurs på, at der er et akut behov for ikke kun at beskytte de større rev og flak som fremtidige habitater, men også de mindre, mod bl.a. fiskeri med bundslæbende redskaber, hvorfor havplanen bør være mere detaljeret for at kunne leve op til kravet om en økosystembaseret tilgang.

DN Helsingør

DN Helsingør er fortsat imod udviklingszonen til HH-forbindelsen (Ib10), uanset om der planlægges for en boret tunnel eller en sænketunnel. Begge typer af tunnel vil ødelægge den unikke natur i Øresund. Det er en natur som er opstået og bevaret, siden området blev lukket for trawl i 1932. På grund af denne 'fredning' har bunddyrssamfundene haft gode vilkår (bortset fra forurening med spildevandsudledninger fra begge sider af Øresund), og der er et rigt fiskeliv i sundet.

En sænketunnel vil medføre, at enorme mængder bundmateriale skal fjernes og spules væk for at få plads til betonelementerne. En boret tunnel skal op på land på begge sider af vandet, og vil ligeledes ødelægge store dele af bundflora og fauna, samt Egebæksvang skov på dansk side.

Derudover gør afdelingen opmærksom på, at geologien i områder er meget speciel med mange brudlinjer, da både Grenå-Helsingborg forkastningslinjen og Sorgenfrei-Tornquist Zonen går igennem området.

DN Aarhus

Det er særdeles positivt, at de fire *udviklingszoner til opdræt af muslinger og østers i vandsøjlen* Ao62, Ao63, Ao65 og Ao66, som optrådte på den hidtidige version af Havplanen, er taget ud.

DN Aarhus foreslår et stop for råstofindvinding i områderne R83 og R84 (nord for udmundingen af Norsminde Fjord). Områderne er kendte blandt lystfiskere som gode fangstområder. Ligeledes anbefales et stop for råstofindvinding i områderne R86, R87, R89, R90, R91 samt R92, som alle ligger i, eller i umiddelbar nærhed af Natura 2000-området N194, Mejl Flak, der er et lavvandet stenrevs-område, som repræsenterer en unik natur, og som er levested for et meget stort antal planter og dyr. Generelt bør udviklingszonerne til fremtidig råstofindvinding i Aarhus Bugt fjernes, da det forhindrer opnåelse af god økologisk tilstand. Råstofindvindingsområderne bør i stedet rykkes længere væk fra kysten og ud på dybere vand. Alternativt bør råstofindvinding kun foregå med slæbesugning på dynamisk sandbund. Der peges desuden på, at fremtidig undersøisk råstofindvinding alene bør ske på grundlag af en national planlægning som identificerer de områder, hvor aktiviteten kan foregå mest skånsomt.

I forhold til de beskyttede områder peger DN Aarhus på, at området nord for en linje fra Molshoved til indsejlingen til Aarhus Lystbådehavn bør udlægges som marint beskyttelsesområde. Det indebærer i praksis, at Kalø Vig og Knebel Vig friholdes for planlægning og etablering af kommercielle produktionsaktiviteter af enhver art. Skånsomt fritidsfiskeri bør kunne genoptages, når effekten af de igangværende/planlagte naturgenopretningstiltag kan dokumenteres ved en vellykket reetablering af levesteder og bestande. Desuden foreslås det, at Mejl Flak udpeges som "Strengt beskyttet", og dermed bidrager til det nationale mål om 10 % af det samlede havareal. Udpegningen bør omfatte det størst mulige område med potentiale for en seriøs naturgenopretning, og som minimum følge afgræsningen af det eksisterende Habitatområde H170/N194. Samme forslag og ambition er i anden sammenhæng fremsat af "Havsamarbejdet for den østjyske del af Kattegat", og nyder således stærk lokalpolitisk opbakning.

DN Frederikssund

Det er problematisk, at fiskerigdom og biodiversitet i de indre danske farvande og fjorde forringes vedvarende. På den baggrund foreslås det, at udviklingszonerne for skaldyr i Isefjorden reduceres betydeligt. I stedet kan der på mindre arealer i fjorden gennemføres pilotprojekter med skaldyrproduktion og -opdræt, hvor effekten på bundsediment og biodiversitet i miljøet følges med videnskabelige metoder, med henblik på eventuel revision efter første 10-årige planperiode.

DN Kalundborg

Beskyttelse af de indre farvande skal ske ved hjælp af langsigtede løsninger, der forbedrer den økologiske tilstand og marine biodiversitet, og som helt overordnet formindsker næringsstofudledninger.

Nekselø Bugt og Alleshave Bugt (Natura 2000-område nr. 154, fuglebeskyttelsesområde og vildtreservat):

Nekselø Bugt er ramt af iltsvind og i ringe økologisk tilstand. I den reviderede havplan er der indsat en udviklingszone til CO₂-lagring (Ec), selv om Energistyrelsen har fjernet området i udkast til bekendtgørelse om tilladelse til efterforskning og lagring af CO₂, da deponering af affald (CO₂) strider mod HELCOM (Helsingforskonventionen). Udpegningen er desuden også i strid med habitat-, fuglebeskyttelsesområde samt vildtreservat, da udsivning fra CO₂, lageret under bugten, risikerer at medføre væsentlige negative miljøkonsekvenser.

Kalundborg Fjord (Natura 2000-område nr. 166), Jammerland Bugt og Musholm Bugt:

Både fjorden og bugterne er ramt af iltsvind. Fjorden er i ringe økologisk tilstand mens bugterne er i moderat økologisk tilstand. Derfor er det glædeligt, at zoner til *'udviklingszone til kultur- og omplanterningsbanker til produktion af muslinger og østers'* og *'udviklingszone til opdræt af muslinger og østers i vandsøjlen'* er fjernet.

Derudover peger DN Kalundborg på, at det vil forbedre havmiljøets tilstand, hvis der gennemføres stop for deponi af slam fra bl.a. Kalundborg Havn. Der bør også gennemføres stop for råstofindvinding (R97 og R43), for vindmølleparken Ev23 - hvis der vil være negative påvirkninger af trækfugle, flagermus og havpattedyr, for trawlfiskeri og for havbrug - Ah16, Ah18 og Ah21.

Nekselø Bugt (Natura 2000-område), Kalundborg Fjord (Natura 2000-område) og Jammerland Bugt:

Som en del af havplanen er der udlagt en udviklingszone til ny Kattegatforbindelse. Udviklingszonen kolliderer med beskyttet natur i Kalundborg Fjord, spidsen af Røsnæs og Nekselø Bugt. Miljøkonsekvenserne er ikke klarlagte, men må forventes at påvirke havmiljøet i Østersøen og Bælthavet negativt.

DN Hedensted

Havmiljøet i As Vig er i ringe tilstand. Der foregår lokale diskussioner om udflytning af havbrug fra indre Horsens Fjord til As Vig. En sådan opkoncentrering af havbrug i As Vig, er dog ingenlunde i overensstemmelse med den aktuelle miljøtilstand i As Vig. Klimaændringerne vil desuden medføre øget havtemperatur i As vig, og øge perioderne med og graden af iltsvind.

Miljøstyrelsen har udpeget en klapplads i Det Nordlige Lillebælt med placering mellem Trelde Næs og Nordfyn, som vil belaste udmundingerne af Vejle fjord og yderdelene af havbugterne i As- og Sandbjerg vige. Den utilsigtede konsekvens af klapplads i det nordlige Lillebælt vil være en forringet vandudskiftning til de mere stillestående ovennævnte vandområder.

DN Holbæk

DN Holbæk peger på, at Isefjorden har ringe miljøtilstand. Derfor bør muslingeskrob og dyrkning af muslinger på kunstige banker i Isefjorden ophøre for at undgå ødelæggelse af havbunden m.v. Skal der dyrkes muslinger, bør det foregå på liner, og henlægges til et mindre område i den ydre del af fjorden nær Kattegat, hvor vandudvekslingen er størst.

DN Horsens

Bemærkningerne knytter sig til Horsens Fjord, Natura2000 område nr. 56 (Horsens Fjord, havet øst for og Endelave) samt As Vig og Sandbjerg Vig. Området har ringe miljøkvalitet, med undtagelse af Horsens Fjord, hvor kvaliteten er dårlig. For at leve op til Vandrammedirektivets krav om at opnå god eller meget god tilstand inden 2027, er det indlysende, at havplanen ikke kan medføre øget

miljøbelastning. I den sammenhæng glæder det DN Horsens, at muslingeskrab er flytte ud på 7 m dybde, ligesom det er positivt, at området er frit for råstofindvinding (R) og klapning.

I forhold til opdræt af skaldyr jf. udpegningerne Ao75, 61,72,70 og 71 peges der på, at muslingeopdræt er umuligt i området grundet den ringe miljøkvalitet, med undtagelse af nye muslingebanker som ikke skal skrabes. Desuden peges på, at det er uheldigt, at zonen kun ligger 50 meter fra land (Ao70). Overalt bør respekteres en afstand til land på mindst 500 meter, så de rekreative aktiviteter og kystturisme får plads, og ålegræsset ikke udsættes for konkurrence eller skygning.

Alle udlæg til havbrug i området bør udgå af planen. Det drejer sig konkret om udviklingszonerne Ah19-20, 22-24, 26-28, og 54. Havbrug vil medføre forringelse af den økologiske tilstand og være kontraproduktivt i forhold til Vandområdeplan 3, som også klagensævnets afgørelse om Endelave Havbrug tilbage i 2015, vidner om.

Afslutningsvist undrer det DN Horsens, at sejladszonen fra Horsens Havn og syd om Endelave er slettet, da der dagligt sejler store skibe.

DN Odder

De største problemer ved Odder kommunes kystområde er havets høje indhold af næringsstoffer med deraf følgende iltsvind, især i Horsens yderfjord. Her er vurderingen sidste år gået fra at være ringe til at være laveste vurdering som dårlig. Det skyldes særligt udledning af næringsstoffer fra landbruget og fra Horsens by, samt store havbrug. Derfor bør der ikke udlægges store områder i fjorden og sydpå til muslingeopdræt, da det vurderes, at der ikke er tilstrækkelig vandudskiftning i fjorden. Samtidig vil anlæggene i sig selv begrænse vandudskiftning, hvilket jf. miljøvurderingen vil påvirke områderne negativt. Ligesom det fremgår, at klimaændringerne kan forværre forholdene yderligere. Det virker derudover uhensigtsmæssigt at anlægge muslingebrug, hvor der er udledning af spildevand og miljøfarlige stoffer. Derudover kan anlæggende begrænse friluftaktiviteter - herunder sejlads.

Den ringe tilstand for havmiljøet ved Odder bør forbedres ved at mindske tilførslen med næringsstoffer, udplante ålegræs og anlægge stenrev. Brug af bundskrabende redskaber bør forbydes i hele området fra Lillebælt til og med Århusbugten.

Der arbejdes lokalt på at udvide Natur 2000-område N37 til en større naturpark op til Norsminde. Anlæg af en Kattgatbro vil have meget store påvirkninger på miljøet, det er uvist i hvilket omfang det vil påvirke natur 2000 området. Etableringen vil have negative følger for havmiljøet, bl.a. ændrede strømforhold og ødelæggelse af marine habitater.

Høringssvar fra DN-afdelinger langs Køge Bugt til Danmarks Havplan (afdelingerne i DN Stevns, Køge, Solrød, Greve, Brøndby, Vallensbæk-Ishøj, Amager og Hvidovre)

Råstofudvindingen i Køgebugt bør helt udfases. Der bør som udgangspunkt ikke kunne ske råstofindvinding inden for en grænse på 3 sømil fra kysten, eller på under 12 meters dybde jf. grænsen for ålegræs i Danmark. Der bør desuden følge krav om retablering, som resulterer i større biodiversitet og gerne mere afvekslende morfologi i graveområdet, for at sikre naturgenopretning og undgå "døde" huller og lossepladser.

DN-afdelingerne langs Køge bugt ønsker - i lighed med Køge Bugt Alliancen - at den foreslåede Marine Natur National Park for Øresund skal omfatte hele Øresund - ikke kun den nordlige del af Øresund. Naturnationalparken bør dække området helt ned til linjen fra syd for Falsterbo i Sverige til Rødvig på Stevns. Det vil koble de to Natura 2000-områder sammen.

Der bør gennemføres et forbud mod sandsugning, klapning og trawl i området i overensstemmelse med de 14 danske og svenske kommuner der i 2017 gik sammen om at få Øresund etableret som et dansk-svensk naturreservat. Det anbefales derfor, at hele Øresund og Køge Bugt udlægges som et naturområde, med sandsugning-, klapning- og trawlforbud. Der bør være fokus på at bevare de områder i bugten, der allerede har store ålegræsforekomster - for eksempel ud for Avedøre Holme, da det er lettere og bedre at bevare natur end at etablere ny natur. Der bør desuden være forbud

mod opstilling af VE anlæg, da den sydlige del af Køge Bugt er en af Nordeuropas mest betydningsfulde trækfuglekorridorer. Korridoren er ikke bred, og derfor er det væsentligt, at den ikke påvirkes negativt af for eksempel opstilling af vindmøller.

Desuden peges der på, at det er væsentligt - for at stoppe nedgang af biodiversiteten i området og for at yde nøglearter maksimal beskyttelse, at der sættes fokus på udledningen af næringsstoffer fra de landområder, der grænser op til Øresund.

Venlig hilsen

Nina Larsen Saarnak
Leder for lokale sager og tværgående projekter
31193238, nis@dn.dk

Bilag 1: Overblik over DN's anbefalinger til ændring af havplanen

Under hvert afsnit i DN's høringssvar til ændring af havplanen er oplistet en række konkrete anbefalinger til ændring og/eller justering af havplanen og den medfølgende miljøvurdering m.v. I dette bilag samles alle anbefalingerne under de relevante overskrifter. Anbefalingerne er uddybet nærmere i høringssvarets enkelte afsnit.

Afsnit	DN anbefaler:
Generelle bemærkninger	• at økosystemernes bæreevne vurderes og, at størrelsen på de planlagte udviklingszoner for erhverv og andre anvendelser justeres, så der ikke planlægges i et omfang som overskrider bæreevnen • at der gennemføres en vurdering af havplanen i forhold til havstrategiens 11 deskriptorer • at alle udviklingszoner justeres på baggrund af en dokumentation for behovet for areal inden for planperioden og i respekt for økosystemernes bæreevne • at der gennemføres en bindende rækkefølgeplanlægning som sikrer, at de bedst placerede områder udnyttes først, både af hensyn til natur- og miljø og af hensyn til erhvervets interesser i en hurtigere og lettere planproces • at alle udviklingszoner udtages af de natur- og miljøbeskyttede områder, i det omfang anvendelsen generelt er uforenelig med opnåelse af god miljøtilstand eller med beskyttelseshensynene i øvrigt • at der planlægges for udviklingszoner til forskellige former for fiskeri, så fiskerierhvervet kan fortsætte en bæredygtig udvikling i respekt for havets økosystemer • at havplanen forholder sig til den kumulative miljøpåvirkning af de muligheder der gives med ændringen af havplanen sammenholdt med havplanens eksisterende udviklingszoner og øvrige miljøpåvirkninger fra land og hav
Økosystem-baseret tilgang, bæredygtig udvikling og rækkefølgeplanlægning	• at havplanen baseres på en økosystembaseret tilgang, som indbefatter at miljøkonsekvenserne af havplanens udlæg af udviklingszoner sammen med påvirkningen fra øvrige store presfaktorer som fiskeri og næringsudslip fra landkilder, og påvirkningen fra klimaforandringerne og kumulative effekter, holdes inden for økosystemernes bæreevne • at det samlede pres fra menneskelige aktiviteter holdes indenfor niveauer, som er forenelige med opnåelse af god miljøtilstand, som krævet i såvel EU-

	direktiv som i Dansk lov og i den politiske aftale som ligger til grund for denne ændring af havplanen • at havplanen lever op til formålet om at være bæredygtig, ved at der som grundlag for udpegning af udviklingszoner udarbejdes en analyse som dokumenterer behovet herfor inden for planens tidshorisont • at havplanen justeres så det sikres, at størrelsen på udviklingszonerne og anden menneskelig anvendelse ikke overstiger behovet inden for planperioden, og samtidigt opfylder den politiske aftale om at havplanen skal bevare, beskytte eller forbedre havmiljøet og biodiversiteten • at der gennemføres en bindende rækkefølgeplanlægning for udnyttelsen af udviklingszonerne som sikrer, at de bedst placerede arealer med færres miljøkonsekvenser tages først i brug, for både at tilgodese miljøet og erhvervenes interesser • at miljøkonsekvenserne af alle udlæg vurderes i forhold til opnåelse af god miljøtilstand under havstrategidirektivet for hvert enkelt deskriptor- og kriterie inkl. fastsatte tærskelværdier.
Natur- og miljøbeskyttelsesområder	• at udviklingszoner for VE, råstof, olie & gas, akvakultur og muslingebrug som overlapper med Natur- og miljøbeskyttede områder reduceres, så overlap undgås, herunder: - at råstofområderne reduceres så de ikke overlapper med N97 - at udvidelsen af N36 fastholdes, og at beskyttelsen omfatter regulering af fremtidige og eksisterende skadelige aktiviteter som VE anlæg og råstofgravning - at havstrategiområder friholdes fra nye udlæg til sejladskorridorer, således, at S144 flyttes, så der ikke er overlap med N138 og N125 - at område N170 ikke reduceres, og i modsat fald at ændringen miljøvurderes - særligt i forhold til påvirkningen af Øresund • at der for hver af havplanens forskellige typer udviklingszoner fastlægges en minimumsbufferzone omkring havstrategiområderne, som sikrer en rimelig afstand mellem de mulige aktiviteter i udviklingszonerne og havstrategiområderne • at der i udpegningen af havplanens udviklingszoner tages hensyn til og gives plads til de kommende udpegninger af natur- og miljøbeskyttelsesområder til streng beskyttelse, som skal være gennemført senest i 2028 og 2030, og at der afsættes midler til identifikationen af disse områder
Fiskeri	• at havplanen planlægger for fiskeri i danske farvande. Planlægningen skal sikre, at der planlægges for: - effektiv beskyttelse af Natura 2000- og havstrategiområder, som forbyder fiskeri med bundslæbende redskaber indenfor de beskyttede områder - områder der kan sikre genopretning og bevarelse af kommercielt udnyttede bestande og disses fødefisk, herunder beskyttelse af essentielle leve- og gydeområder for fisk, og som samtidigt udpeges som trawlfrie områder - udviklingszoner for skånsomt kystfiskeri som forbyder andre former for fiskeri, til støtte for det skånsomme kystfiskersamfund og fremme af skånsomme fiskeriredskaber - fiskerirestriktioner som sikrer habitaterne, og Havstrategiens GES mål under deskriptor 5 – eutrofiering og deskriptor 6 - havbundens integritet - områder for sameksistens mellem havvind og skånsomt fiskeri samt tangproduktion - forbud mod fiskeri med bundslæbende redskaber indenfor 3 sømil fra kysten
Klappladser	• at klappladser indgår i havplanens zoneplanlægning med tilhørende miljøvurdering, dvs overgår fra servicelag til udviklingszone, senest ved det kommende genbesøg af havplanen 1. juli 2024

	• at klappladserne skal miljøvurderes jf. Direktiv om Strategisk Miljøvurdering og senere domstolsafgørelser, og eventuelle konflikter med andre interesser synliggøres og planen justeres herefter, herunder især konflikter med naturbeskyttede områder. Hele klappladsens influenszone skal indgå heri • at Limfjorden også inkluderes i ny regel om minimum 6-meters vanddybde ved klapning • at planlægningen udelukker sameksistens mellem klapning og skaldyrsopdræt
Klimaforandringer	• at havplanen inkluderer de sandsynlige effekter af klimaændringerne i miljøvurderingen, og at havplanen tilpasses herefter, så planen bidrager til en bæredygtig udvikling gennem bevarelse, beskyttelse og forbedring af miljøet, herunder modstandsdygtighed over for konsekvenser af klimaforandringer • at klimascenarier anvendes til at identificere fremtidens udbredelser af specifikke nøglearter og zoner, der kan fungere som klimarefugier, og at klimarefugierne beskyttes og dermed lægges til grund for havplanlægningen • at klimascenarier anvendes til at identificere områder, som er ekstra følsomme for klimaændringer - for eksempel iltsvindsområder, og at der her ikke udlægges udviklingszoner som mindsker områdernes robusthed overfor klimaforandringerne • at klimascenarier indgår i miljøvurderingens analyse af kumulative effekter
Vedvarende energi og energier	• at arealudlæggene til VE-anlæg reduceres og tilpasses det forventede arealbehov i den kommende 10-årige planperiode, og/eller at der gennemføres en bindende rækkefølgeplanlægning som samtidig medvirker til at mindske de kumulative miljøeffekter • at energiøen i Nordsøen udformes som en platformsø, som er mere skånsom overfor havnaturen og mindre ressourceforbrugende end etablering af en kunstig ø • at miljøvurderingens afsnit om kumulative effekter af 'Vedvarende energi og energier', genbesøges, så der vurderes på de samlede arealudlæg, og ikke kun forslag til nye arealer • at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til de eksisterende miljømål. • at flagermus medtages i vurderingerne for alle havområder • at de forældede data om den kritisk truede bestand af Østersømarsvin opdateres, og der på den baggrund gennemføres en ny miljøvurdering af påvirkningen • at alle udlæg i vigtige gyde- og vækstområder for tobis udtages af forslaget • at tærskelværdierne for god miljøtilstand fra Havstrategirammedirektivet medtages i miljøvurderingen i de tilfælde tærskelværdierne er besluttet på EU-niveau. Dette gælder for eksempel tærskelværdien for havbundens integritet (D6) og undervandsstøj inkl. impulsstøj (D11), ift. udviklingen af vedvarende energi og energier • at miljøvurderingen reelt forholder sig til de påvirkninger, inkl. kumulative, der vil være i forbindelse med mulighederne for etablering af PtX-anlæg
Vedvarende energi	• at arealudlæggene til VE-anlæg reduceres og tilpasses det forventede arealbehov i den kommende 10-årige planperiode (maksimalt 4000 km²), og/eller at der gennemføres en bindende rækkefølgeplanlægning som samtidigt kan medvirke til at mindske de kumulative miljøeffekter • at miljøvurderingens afsnit om kumulative effekter af 'Vedvarende energi', genbesøges, således, at alle væsentlige parametre inddrages - det gælder både for påvirkningen af havpattedyr, flagermus og fugle, og således at de kumulative effekter af udlæg i den gældende havplan medtages i vurderingerne. Det må anses for en forudsætning for at leve op til den politiske aftale som

	ligger til grund for havplanens justering og som fastlægger, at havplanen skal sikre opnåelse af god miljøtilstand • at de forældede data om den kritisk truede bestand af Østersømarsvin opdateres, og der på den baggrund gennemføres en ny vurdering af påvirkningen • at alle udlæg i vigtige gyde- og vækstområder for tobis udtages af forslaget til ændring af havplanen • at tærskelværdierne for god miljøtilstand fra Havstrategirammedirektivet medtages i miljøvurderingen i de tilfælde tærskelværdierne er besluttet på EU-niveau. • at udpegningen af areal til en testvindmølle ved Ærø udgår, da det ikke er hensigtsmæssigt at opstille vindmøller i beskyttede naturområder
Kabelkorridorer ved VE	• at udviklingszoner for kabelkorridorer helt udtages af havplanen. Såfremt dette ikke sker, anbefaler DN: • at kabler placeres udenom beskyttede områder og undgår de nuværende overlap med Natura 2000-områderne Gilleleje Flak og Tragten, Adler Grund og Rønne Banke, samt Skælskør Fjord • at der gennemføres undersøgelser af ålegræssets udbredelse i korridorerne, og at områder med ålegræsforekomster udgår af udviklingszonerne • at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til eksisterende miljømål. • at miljøvurderingen forholder sig til de miljømæssige og kumulative effekter af menneskelige aktivitet ift. kabellægning, påvirkningen på havbundens integritet, effekter på langsomt voksende bundfauna arter og/eller truede arter, eutrofiering, elektromagnetisk stråling og vurdering i forhold til at opnå god miljøtilstand jf. Havstrategirammedirektivet
CO ₂ -lagring	• at det alene bør være olie og gasområdet i Nordsøen som udlægges til CCS, og at alle øvrige arealer til CCS udtages af forslaget til ændring af havplanen, og såfremt dette ikke sker: • at der gennemføres en saglig vurdering af arealbehovet inden for planperioden, som grundlag for at lægge beslag på så store dele af havbunden, og at CCS-områdernes samlede størrelse justeres i overensstemmelse hermed, og således at de mest miljøfølsomme udtages først • at alle naturbeskyttede områder udtages af udviklingszonen, herunder områderne Inez, Havnsø og Liza, for at sikre Natura 2000-områderne mod yderligere menneskelige negative påvirkninger. Derudover bør det sikres, at de seismiske undersøgelserne ikke sker i tobisens gydeperiode • at området Havnsø til CCS udtages af forslaget, da det strider mod HELCOM • at miljøvurderingen suppleres med vurderinger af undervandsstøjens påvirkning af marsvin og andre hvaler, fisk og andre arter både før, under og efter etablering af CCS samt tærskelværdier for tab af havbund • at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål
Transportinfrastrukturprojekter	• at er i forhold til marsvin og grundet nedgangen for bestanden i Bælthavet tages særlige hensyn i forhold til støj, og at der fokuseres på støjdæmpning frem for bortskræmning, samt at der laves en bedre kumulativ vurdering i forhold til påvirkningen på marsvin • at planer om en sænketunnel opgives, da det konkluderes, at projektet kan lede til en skade for den prioriterede naturtype lagune (1150) og fuglearterne klyde og havterne • at det undersøges om en flytning af stenrevet kan undgås med henblik på at undgå tab af havbund • at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål

	• at der i forbindelse med anlæg af en evt. forbindelse anvendes princippet om nulløsning, således, at der i projektets opbygning sikres at transporten af vand og salt gennem Øresund og tilførslen af ilt til Østersøen ikke påvirkes
Skaldyrsopdræt (tidligere muslinger)	• at de foreslåede udvidelser og nye udviklingsarealer til skaldyrsopdræt i N2000 områder udgår af havplanen, både for vandsøjle- og bund-kulturer • at der indføres en retningslinje for konkrete tilladelser til muslingekulturer i vandsøjlen der sikrer 500 meters afstand til alle sårbare naturtyper, og naturlige iltsvindsområder • at alle skaldyrszoner reduceres dybdemæssigt, så de tilgodeser miljømålene i vandområdet for ålegræssets dybdeudbredelse, jf. Vejle Fjords reduktion til vanddybder på 7,3 meter • at havplanen skal godtgøre, hvorledes arealudlægget til muslingekulturer bidrager samlet set til, at den danske muslingesektor får et mindre miljømæssigt fodaftryk, jf. Muslingepolitikken • at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål
Havbrug	• at arealudlægget syd for Endelave (nr. AH54) udtages af planen, da det ikke kan udnyttes uden skadevirkning på Natura 2000-område N56 • at arealudlægget Horsens Fjord (umiddelbart vest for Hjarnø) udtages af planen, da fjorden allerede befinder sig i dårligste tilstandsklasse, og derfor ikke må forringes med yderligere udledninger • at alle udviklingszoner hvori der ikke befinder sig havbrug fjernes fra havplanen, i overensstemmelse med den hidtil udmeldte nationale politik på området om ikke at udlægge areal til flere havbrug • at det gøres til et langsigtet mål i havplanen at bringe de eksisterende havbrug på land, eftersom fiskeproduktion i åbne netburer til havs ikke kan betragtes som BAT • at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål
Landvinding – Lynetteholm	• at miljøvurderingen suppleres med en vurdering af hvordan landvindingen til Lynetteholm kan påvirke havstrategiens deskriptorer, herunder særligt havbund og hydrografiske ændringer • at zonen til Lynetteholm kun kan udnyttes, såfremt der i havplanen fastlægges en specifik retningslinje med krav om en reel 0-løsning for vand- og salttransporten gennem Øresund • at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål
Sejlads-korridorer	• at den nye sejladskorridor lægges udenfor de to nye strengt beskyttede og almindeligt beskyttede områder (N125 og N138) samt det eksisterende Natura 2000 område N158 • at det miljøvurderes, hvilke konsekvenser en ny sejladskorridor og dermed potentiel øget trafik inden for korridorerne kan medføre, herunder blandt påvirkningen med undervandsstøj, af de strengt beskyttede naturområder som gennemskæres og i forhold til havstrategiens deskriptorer, herunder en vurdering i forhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer
Marinarkæologisk kulturarvsdeponering	• at alle udpegningerne justeres, så områder med viden om marine vegetation friholdes for deponeret kulturarv • at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til eksisterende miljømål

Råstof-indvinding	• at der gennemføres en behovsanalyse af areal til råstofindvinding i planperioden, og at udviklingszonen tilpasses dette, herunder som minimum en halvering af det udlagte areal, og således at områderne ikke overlapper med natur- og miljøbeskyttede områder • at miljøvurderingen forholder sig til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til eksisterende miljømål, herunder, hvad udlægningen af råstofområderne betyder for de EU vedtagne tærskelværdier og 'arealforbruget' af de forskellige havbundstyper i de givne havområder, såfremt de tages i brug • at R109 og R111 fjernes fra udpegningen, idet der pt. ikke er behov for områderne, og de derudover er placerede på de vigtige gydeområder for tobis • at dybdegrænsen offshore for hvor der kan indvindes råstoffer fastlægges til minimum 12 meters dybde • at dybdegrænsen for hvor der kan indvindes råstoffer kystnært, skal ske udenfor 3 sømil eller den målsatte dybdegrænse for ålegræs
Kumulative effekter	• at miljøvurderingen genbesøges, således at de kumulative vurderinger - ud over vurderingen af miljøpåvirkningerne af tillægget til havplan, også omfatter såvel effekterne af den planlægning der allerede er vedtaget med den gældende havplan, samt planlægningen for Nordsøen og Østersøen som er gennemført af vores nabolande • at ovenstående vurdering forholder sig til både påvirkninger på arter og naturtyper, og påvirkningen på havstrategirammedirektivets deskriptorer • at vurderingen af de kumulative effekter medtager fiskeriets betydning • at naturtilstanden forårsaget af påvirkninger fra eksisterende næringsstofudledninger fra land m.v. inddrages i vurderingen af de kumulative miljøpåvirkninger • at de forventede klimaforandringer og disses påvirkninger på havmiljøet inddrages i vurderingen af havplanens kumulative miljøpåvirkninger • at der på baggrund af ovenstående forbedrede vurdering af de kumulative miljøpåvirkninger sker en tilpasning af udviklingszonerne, så størrelsen på udlagte arealer nedjusteres efter behov, og det sikres, at havplanen og efterfølgende udvikling er bæredygtig
Grænseoverskridende virkninger på miljøet	• at miljøvurderingen reelt tager højde for de grænseoverskridende effekter af planlægningen i de danske farvande, herunder vurdering af barriereeffekter og fortrængning og påvirkning af nabolandes naturbeskyttede områder ved en massive udbygning af havvind, PtX-anlæg, landvindingsprojekter og større infrastrukturprojekter som indgår i havplanen